

Mladika

5•2000

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

omma 20/c legge 662/96 Filiale di Trieste - giugno 2000

ISSN 1124 - 657X

L. 5000

67

I 117 986 2000

0001316,5

COBISS ®

kultura razstave srečanja literatura intervjuji rast

KAZALO

Sergij Pahor:	
Ni vse tako črno, kot zgloda	97
Pretresljivo, a še ne objavljeno:	
pismo Ljubke Šorli	98
Magda Jevnikar:	
Lojzetu Spacalu v spomin	100
Marjana Srčič: Ekekochito,	
"mali prinašalec sreče"	101
Pod črto: Kdo bo pisal	
recenzije za Radio Trst A	102
Mogoče vas bo zanimalo	
zvedeti, da	103
Zora Tavčar:	
Slovenci za danes:	
Irena Knehtl	105
Mitja Petaros:	
O vrednosti kovancev	113
Peter Merku:	
Iz spominov na starše (IV.)	115
Ivo Jevnikar: Pogrešani	
tržaški padalec (I.)	118
Antena	120
Martin Jevnikar: Zamejska in	
zdomska literatura: Milan Komar	128
Na platnicah: Pisma; Za smeh	
Priloga: RAST 136-2000	

Uredništvo in uprava:

34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040/370846 - fax 040/633307

E-mail: urednistvo@mladika.com

Izdaja: MLADIKA z. z. o. z.

Reg. na sodišču v Trstu št. 193

Član USPI
(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane 5.000 lir. Celoletna naročnina za Italijo 40.000 lir; nakazati na poštni tekoči račun 11131331 – Mladika - Trst. Letna naročnina za Slovenijo 40.000 lir ali enakovreden znesek v drugih valutah. Druge države 45.000 lir (ali enakovreden znesek v tuji valuti), po letalski pošti 55.000 lir.

Tisk in fotostavek:

"graphart snc", Obrtna cona Dolina
Dolina 507/10 - tel. 040/8325009

ŽENSKO PISMO S TROMEJE NEMČIJE, FRANCIJE IN ŠVICE

Ob evropskem prazniku 5. maja se tudi Slovenke v Švici veselimo, da se Slovenija približuje Evropi. Posebej to želimo ženske, saj smo 3. maja imele v našem mestu Baslu poseben ženski dan, ki je bil posvečen prostovoljnemu delu (leto 2001 bo mednarodno leto ZN prostovoljnega in neplačnega dela) v okviru mednarodnega baselskega pomladnega sejma MUBA. V Švici smo ponosne na tradicijo (letos 100 let) ženskih društev (tudi tujke in priseljenke so zraven), saj so izračunali, da je neplačljiv doprinos ženskega dela tako dragocen, da ga je treba tudi priznati v socialno-varstvenem oziru v prid starostnega zavarovanja.

V tem jubilejnem letu ženskega prizadevanja v švicarski humanitarni tradiciji je Pro Cultura Slovenica na 1. april ponudila slovenski (in švicarski) publiki komedijo "Bužec jaz, bužec on" v mehkem primorskem narečju z italijanskimi izposojenkami (lingvisti to imenujejo 'code switching' in velja za kognitivno siromašen pojav jezikovne osveščenosti). Nehote sem se vprašala, zakaj rojake (zamejce) prikazujemo v ženski klavni eksistenci brez dostojanstva in multietnični usodi (nezakonsko dete grškega mornarja), ki ji ne more biti dorastla, ker sploh nima globokih korenin etnične in kulturne identitete. Igralka je nedvomno mojstrsko igrala to ubogo žensko zamejsko usodo, ki bi se ji prej do solz razjokala kot pa nasmejala. Pro Cultura Slovenica v Švici podpira slovenske manjšine, ki jim je Evropa posvetila posebno pozornost (Karta evropskih manjšin). Zdi se mi, da nikakor ni na mestu, da se smejimo tako bornim življenjskim zgodbam z roba slovenskega etničnega ozemlja, kjer so se manjšine skozi stoletja ohranjale le z izrednim junaštvom in krčevito ljubeznijo žensk do materinščine in

domovine. Koliko prostovoljnih dni in žrtev so ravno zamejske matere dale svojim družinam in skupnostim, da so se obdržale pod pritiskom potujčevanja?

V Švici - domovini štirih kultur in jezikov - smo ženske posebej občutljive za to človeško bogastvo sožitja, ki ga posebej negujemo v "regio basiliensis" (življenje ob tromeji reke Rena). Načini medsebojnega spoštovanja se tukaj udejanjajo s srečnanji žensk ob tromeji, s skupnimi dejavnostmi in prireditvami, da se razblinijo sovražni stereotipi o "slabem in hudobnem sosedu". Za mene je zamejstvo v Italiji in Avstriji ter Madžarski kot je za nas Bazelčane Alzacija in dežela Baden-Württemberg: dežela prijateljev, ki jih cenimo, ne pa, da se "režimo" njihovi duhovni in socialni revščini. Zato smo za Prešernov dan v Bernu (1999) imeli v gosteh raje odlično družinsko kroniko rodbine Krevatin od Banov nad Trstom, kjer smo z občudovanjem lahko zasledovali trdoživost in pridnost Kraševcev, ki so živeli v 3 jezikovnih sistemih (slovenskem, italijanskem in nemškem) in se odseljevali na 5 kontinentov. Pro Cultura Slovenica se niti ni zanimala za to razstavo, kaj šele, da bi kot hraniteljica slovenskih manjšin poskrbela, da bi razstava iz zamejstva obšla vsa slovenska društva v Švici, da bi spoznala čudovite delavne zdomke, ki so vzdržale tudi v izseljenstvu ob svojih koreninah.

Verjetno je Pro Cultura Slovenica v Švici menila posredovati aprilsko šalo, toda tudi 1. april ni opravičilo za norčevanje iz sosedu, posebej ne žensk, ki tega ne zasluži! Prav bi bilo, da bi dialog z zdomstvom gojili v konstruktivni obliki, saj zdomci vemo, kaj pomeni v tujini obdržati svoje korenine, ki nas bodo le-te varno pripeljale v globalizirano Evropo.

mag. Ljudmila Schmid - Semerlova
Basel

SLIKA NA PLATNICI: Pred cerkvijo pri Banih so slovesno odkrili spomenik z imeni vseh padlih v prvi in drugi svetovni vojni; Mi smo tu so napisali mladi na osrednji manifestaciji v središču Trsta; avtorica knjige o tržaški narodni noši Adriana Cibic ob predstavitvi v Peterlinovi dvorani; (foto KROMA in Maver).

UREDNIŠKI ODBOR: Jadranka Cergol, Lilijana Filipčič, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Nadia Roncelli, Matjaž Rustja, Ester Šferco, Tomaž Simčič, Breda Susič, Neva Zaghet, Zora Tavčar, Edvard Žerjal in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Marija Češčut, Danilo Čotar, Diomira Fabjan Bajc, Ivo Kerže, Lučka Kremžar De Luisa, Peter Močnik, Aleksander Mužina, Milan Nemas, Adrian Pahor, Štefan Pahor, Bruna Pertot, Marijan Pertot, Mitja Petaros, Ivan Peterlin, Alojz Rebuta, Peter Rustja, Marko Tavčar, Andrej Zaghet in člani uredniškega odbora.

Ni vse tako črno, kot zgloda

Morda je res, da situacija ni tako tragična, kot se prepogostoma pritožujemo, pa vendar...

...vendar je res, da je našemu zaščitnemu zakonu - ki ga upravičeno pričakujemo, pa naj bo še tako nedodelan in naj bomo z njim še tako nezadovoljni - znova spodrsnilo na dnevnem redu poslanske zbornice in bo zdaj znova v obravnavi šele 21. junija. Naknadno smo zvedeli, da je novi datum celo 26. junij. Vse to nikakor ne vzbuja zaupanja.

...in je tudi res, da je deželna večinska koalicija vsilila zakon, ki nas hoče prešteti in nam mimogrede vsiliti nekakšno ustanovo, ki bi upravljala z državnimi sredstvi za manjšino, istočasno pa Dežela zadržuje ista sredstva in s tem spravlja v ponavljajoče se hude finančne težave več naših ustanov.

...in je res, da obstajajo še drugi znaki, ki vznemirjajo našo javnost in ki postavljajo vprašaj nad prihodnostjo številnih naših pobud in celotne skupnosti.

Same črne napovedi torej?

Nikakor ne, saj imamo v sebi živ občutek ponovno pridobljene zavesti o skupnosti, ki je prišla zares odkrito do izraza na manifestaciji v Trstu kot iskren odklon izrazito strankarskih pogledov na narodnostno vprašanje. Pridobljena zavest, ki je ni porodil ukaz nobene krovne organizacije - kot kdo namiguje, pač pa spontanost tistih, ki so razumeli, da je prihodnost manjšine odvisna v prvi vrsti od stopnje enotnosti manjšine same. Potreben pa je korak naprej, v smislu še večje notranje solidarnosti, večje politične enotnosti in večje predstavniške teže. Na novo pridobljena zavest o skupnosti je še šibka, vendar mislimo, da je pretežni del naše javnosti prav z manifestacijo in z odmevi nanjo dokazal, da se je težnja med nami obrnila v pravilno smer. To nam bo služilo, če bomo hoteli izdelati strategijo, ki je potrebna tako za manjšino samo kot za učinkovite odnose do rimskih oblasti in do matice. Do zdaj smo se razvijali naključno v okviru nekakšne konkurence, ki je morda bila stimulativna, a je obenem pomenila trošenje energij in sredstev. Edino s tako strategijo in s tako držo bomo dokazali tistim, ki nam osporavajo pravice avtohtone manjšine, da nismo obupali in da ne mislimo popustiti.

Med pozitivnimi dogodki velja zabeležiti razsodbo deželnega administrativnega sodišča v prid našim jusarjem, katerim je dejansko vrnila dolgo osporavano skupno posest nad dragocenim teritorijem, kar lahko imamo - čeprav vsi ne soglašajo - za veliko zmago skupne volje po obrambi zgodovinskih pravic. Naši ljudje so to pravilno razumeli in prepričani smo, da bo tudi to priznanje povečalo skupno zavest.

Manjšina bo imela letos vsaj še nekaj priložnosti, da utrdi to zavest in ponos, čeprav gre za tragična dogodka iz naše zgodovine.

13. julija bo točno 80 let od požara, ki je hotel izbrisati slovensko prisotnost v središču Trsta in nam je dejansko uničil dom z dejanjem, ki ga imamo za enega prvih fašističnih zločinov v Evropi in je napovedal prihajajoče tiranstvo v Italiji in njegov nadaljnji razvoj. Druga svetovna vojna, ki je s tem režimom počistila, ni odpravila več ali manj prikrite protislovenske države javne uprave in nam tistega doma ni vrnila. Demokratična Italija pa ni bila sposobna postaviti niti primerne obeležja na pročelju Fabianijeve hiše. Še danes nanj čakamo.

6. septembra bo minilo 70 let od strelav na bazovski gmajni, ki so izvršili krvavo razsodbo prvega tržaškega procesa, s katerim je fašizem hotel objestno izkazati pred Evropo svojo moč in samovoljo. Prav je, da proslava na gmajni postane naš največji praznik pred iztekom tisočletja. 80 let po požaru in 70 let po ustrelitvi štirih bazovskih žrtev, ki še niso bile deležne formalnega poklona italijanske države, več kot zgovorno dokazuje zamudo, s katero Italija brez sramu razkazuje pred Evropo svoj neurejen odnos do slovenske manjšine.

Sergij Pahor

Pretresljivo, a še neobjavljeno

"V Društvu slovenskih izobražencev smo večer posvetili Ljubki Šorli. Stala je pred nami kot spomenik slovenskega trpljenja...". Pisatelj Alojz Rebula v knjigi Previsna leta. Na posnetku v tržaški Rižarni leta 1975.

Konec jubilejnega leta 2000 bodo papežu izročili imena pričevalcev vere iz vseh žrtev fašizma, nacizma, komunizma in vseh skrajnosti 20. stoletja. Med njimi bo tudi 200 sodobnih mučencev, ki jih je zadevni vatikanski komisiji izročila slovenska škofovska konferenca. Njih imena bodo znana na slovesnosti v prihodnjem juniju v Kočevskem Rogu. Upajmo, da med temi 200 ne bo manjkalo ime Lojzeta Bratuža.

Znano je, da je njegovo mučeniško usodo delila, in sicer ne samo na psihološki ravni, tudi njegova življenjska družica, pesnica Ljubka Šorli. Ob 90-letnici njenega rojstva lahko Mladika - po naklonjenem pristanku njenih otrok dr. Lojzke in dr. Andreja Bratuža - objavi pretresljiv dokument iz dni njenega največjega trpljenja. Gre za pismo, ki ga je gospa Ljubka 9. marca 1937, se pravi tri tedne po Lojzetovi smrti, pisala iz Tolmina v Gorico moževi sestrični Željki Simčič.

Pismo se s svojim blagim krščanskim etosom, ki more prežariti celo strahoto življenjske tragedije, uvršča med bisere slovenske duhovnosti.

Hvala dr. Lojzki in dr. Andreju Bratužu, da sta pristala na objavo tega zlahtnega drobca iz družinskega arhiva.

Ur.

Tolmin, 9. marca 1937.

Draga Željka!

Ki ti nisem še pisala, pa saj veš, da se tate in vseh vsake dan spominjam. Želi se mi, da nas je izgnala našega dobrega Lojzeta še bolj združila, da smo v duhu trpljenja postali res ena sama družina. Bližnji mesec je naš ranjeni Lojze prejel svoje zavzame; spominjam se, kako potroja je bila njegova duša, kako na blažnost mu je tistega večera odsevala z ostanke, ki nam ni mogel opisati tistih lepih trenutkov, ubogi Lojze, ni nam mogel pojasniti tistega velikega dogodka. Krivost je bila v njem, ki je mi ne moremo razumeti. Hodili smo k njemu, težke so nam bile po-

ti, a vendar smo upali, da nam ga Vsemogočni ne bo še odvzel, saj bi drugače ne bili mogli stati ob njegovi postelji, če bi bili prepričani, da se bo to zgodilo. A Bog je hotel dati našemu Lojzetu tisto srečo, ki je svet ne more dati; ne smemo mu je kratiti, ti z žalostjo, preveč ^{bi} bi bilo Lojzetu hudo. Koliko ljubezni je njegovo srce imelo do nas, to smo čutili sami, pokažimo mu zdaj, da smo mu zanj hvaležni. Dolžnosti nam je Bog dal, sladke dolžnosti žrtvovati se za druge in v izpolnjevanju teh bomo našli tolažbo in pogum. Molitev pa naj nam bo studenec, iz katerega bomo črpali moči, da se življenja ne bomo bali.

Željka, ko prideš na Lojzetov grob, izroči mu tudi moj pozdrav. Moje misli so vsak trenutek pri njem.

Lepo mi pozdravi Pepija, Francija in vse naše prijatelje.

Tebe iskreno poljubja

Tvoja
Ljubka

Najlepša hvala, Željka, Tebi in vsem, saj sem bila toliko dni pri vas.

Prosim, izroči to pisemce, ki je tvojemu priloženo, čg. Rutarju! Še to ti moram povedati. Danes popoldne sem šla z malo Lojzko na sprehod. Ko sva že nekaj časa hodili, se Lojzka razjoče. Vprašala sem jo, zakaj joka. Odgovorila mi je: "Ker ni tateka". Premagovati sem se morala, da sem jo pomirila. Jokalo pa je srce. Ubogi otročiček! Tako majhen še, pa že razume, da je bil tatek samo eden na svetu.

Dobro
Ljubka

Predraga Željka!

Nič Ti nisem pisala, saj veš, da se Tebe in vseh vsak dan spominjam. Zdi se mi, da nas je izguba našega dobrega Lojzeta še bolj združila, da smo v dneh trpljenja postali res ena sama družina. Danes mesec je naš rajni Lojze prejel svete zakramente; spominjam se, kako pokojna je bila njegova duša, kakšna blaženost mu je tistega večera odsevala z obraza. Ni nam mogel opisati tistih lepih trenutkov, ubogi Lojze, ni nam mogel pojasniti tistega velikega dogodka. Skrivnost je bila v njem, ki je mi ne moremo razumeti. Hodili smo k njemu, težke so nam bile poti, a vendar smo upali, da nam ga Vsemogočni ne bo še odvzel, saj bi drugače ne bili mogli stati ob njegovi postelji, če bi bili prepričani, da se bo to zgodilo. A Bog je hotel dati našemu Lojzetu tisto srečo, ki je svet ne more dati: ne smemo mu je kratiti z žalostjo, preveč bi bilo Lojzetu hudo. Koliko ljubezni je njegovo srce imelo do nas, to smo čutili sami, pokažimo mu zdaj, da smo mu zanj hvaležni. Dolžnosti nam je Bog dal, sladke dolžnosti žrtvovati se za druge in v izpolnjevanju teh bomo našli tolažbo in pogum. Molitev pa naj nam bo studenec, iz katerega bomo črpali moči, da se življenja ne bomo bali.

Željka, ko prideš na Lojzetov grob, izroči mu tudi moj pozdrav. Moje misli so vsak trenutek pri njem.

Lepo mi pozdravi Pepija, Francija in vse naše prijatelje.

Tebe iskreno poljubja

Tvoja Ljubka

Najlepša hvala, Željka, Tebi in vsem, saj sem bila toliko dni pri vas.

Prosim, izroči to pisemce, ki je tvojemu priloženo, čg. Rutarju! Še to ti moram povedati. Danes popoldne sem šla z malo Lojzko na sprehod. Ko sva nekaj časa hodili, se Lojzka razjoče. Vprašala sem jo, zakaj joka. Odgovorila mi je: "Ker ni tateka." Premagovati sem se morala, da sem jo pomirila. Jokalo pa je srce. Ubogi otročiček! Tako majhen je še, pa že razume, da je bil tatek samo eden na svetu.

Poljub

Ljubka

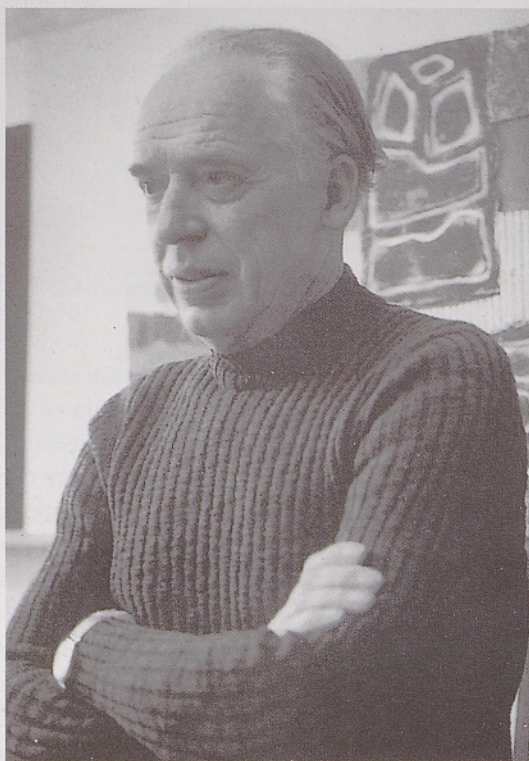
Lojzetu Spacalu v spomin

Magda Jevnikar

Brez vsake retorike moremo zapisati, da je s Spacalovim nepreklicnim odhodom postal Trst nenavadno prazen, tih in žalosten. Zmanjkal nam je umetnik, ki je poosebljal idealnega ustvarjalca, Slovenca in Tržačana, ob katerem smo se mnogi potrjevali kot Slovenci in Tržačani, razpeti med morjem, mestom in kraško planoto. Bil je vez med preteklostjo in sedanostjo, zgled vztrajanja in doslednosti s svojim življenjem in delom, zavezanima neminljivosti ustvarjanja.

Slovesna otvoritev njegove zadnje razstave v prostorih Moderne galerije v Ljubljani se nam kaže danes kot turbobno slovo, oropano sleherne prazničnosti. Besede ob odprtju se zdaj že umikajo govorom ob žalnih sejah. Razlage in komentarji o njegovem delu so umetnika vestno spremljali ob vsakem javnem nastopu, ob vsaki razstavi, in teh je bilo v dolgem loku Spacalovega ustvarjanja res veliko, zdaj pa že stopajo v območje dokončnega obračuna. Na njegovo odsotnost, pa čeprav nam je zapustil izredno bogato dediščino, se bo težko privaditi.

V zadnjih letih nas je umetnik večkrat presenetil in razveselil s pomembnimi razstavami, ki so posebno v Trstu preraščale okvire zgolj umetniškega dogodka. Mislim tu na primer na veliko retrospektivo v Muzeju Revoltella pred nedavnim, ko sem sama, priznam, občutila vse kaj več kot veselje ob lepi razstavi. Doživela sem jo, ne brez ponosa, kot praznik slovenske kulture. To je bilo možno, zdaj vem, prav zaradi Spacala in njegove nezamenljivosti, zaradi tiste njegove sposobnosti, da je govoril o točno določenem času in prostoru, ne da bi se pustil od tega omejevati, nasprotno, to je bilo zanj izhodišče

za naravnost bleščeč polet neslutnih razsežnosti.

Listam po katalogih o nešteti razstavah, med knjigami izstopajo temeljite monografije z zapisi pomembnih kritikov, prebiram njegove izjave in ne morem se načuditi, kako dejaven je bil in kako neverjetno skromen je ostajal ob tolikšnih uspehih in priznanjih.

Njegove slike so kot neprekinjena pripoved o dogajanju, ki je zdaj že preteklost, a v nas še živi prav zaradi njegove sposobnosti, da nam jo je posredoval z jasno in nedvoumno slikarsko govorico. O tem se je razpisalo že toliko strokovnjakov, da skoraj ni kaj dodajati. Pri Spacalu res ne bo treba nanovo odkrivati, kakšna je bila njegova slikarska pot, ta se vije pred nami v logičnem loku, ki je značilen za vse resnične umetnike.

Na samem začetku se je porodila želja po ustvarjanju kot nekakšna nezadržna nuja, da bi se izrazil

in našel v tem svoj življenjski smisel. In že je bilo tu prisotno hotenje, da je svojo nadarjenost obogatil z znanjem. Oziral se je naokrog, črpal pa predvsem iz sebe. Prevzel ga je čar magičnega realizma, skozi katerega si je ustvaril nadomestilo za ukradeno mu otroštvo in oropano mladost. Nasilje časa mu je narekovalo tudi čisto pričevanjske vsebine, nabite z upornostjo. Mesto je utripalo s svojimi periferijami v neonskih lučeh, za nekaj časa ga je stik z morjem zazibal v lepoto čolnov in solin in obmorskih elementov, ob vrnitvi na Kras pa je polno zadihaval in se ves predal odkrivanju njegovih skrivnosti. Ni šlo za iskanje idile, ampak za ljubeče in potrpežljivo zbiranje in ovrednotenje vseh oblik življenja in ustvarjanja, ki so doma sredi nenaklonjene narave. Marsikdo je vzljubil Kras

skozi Spacalove oči, naučil nas je ceniti še tako vsakdanje predmete, naivne okraske, dotlej prezrte podrobnosti.

Njegovo videnje kraške narave je onstran retorike, ker se ne naslaja ob že tolikokrat predstavljenih lepotah, ampak ljubi brezbarvnost, ki jo prinaša zima s svojo sivino. Zato se je morala tudi likovna govorica otresti vsega odvečnega, postati skrajno poenostavljena in bistvena, skopa v barvah in izčiščena v podobah. Pred nami so kdaj že skoraj samo simboli. Toda umetnik se ne umika pred izzivi časa in tudi sočasno dogajanje zaživi na Spacalovih platnih, ki hočejo biti ostra obsodba slehernega nasilja in nepravilnosti. Od časa do časa pa se umetniku zahoče nazaj v preteklost in spet smo pred slikami, iz katerih veje nekaj čarobno pravičnega...

Umetnikova pripoved se je zdaj pretrgala. Težko se bomo na to privadili.

Ekekochito, “mali prinašalec sreče”

Marjana Srčič

Tretja nagrada na literarnem natečaju Mladike

Na pretežno suhi, visoki planoti Altiplano, upravičeno imenovani “podstrešje sveta”, med vzhodnimi in zahodnimi venci Kordiljerov, nekaj deset kilometrov od mesta Oruro, stoji “Marcosova” hacienda. Kočica, v kateri se je rodil in živi v njej že skoraj deset let, je grajena iz ilovice in slame, z enim samim prostorom, ki je hkrati kuhinja in jedilnica, ponoči pa pregrajena s tkanimi indijanskimi odejami postane dvojna spalnica. Večji del je za mamo in štiri sestre, manjši, čisto zadaj v levem kotu, zanj. Poleg hiše je še lesena staja za deset lam. Tam prenočuje tudi Marcos, kadar pride oče domov in starša zasedeta njegov prostor v levem kotu zadaj. Haciendi pripada še njiva krompirja in koruze, da ima družina kaj jesti, zelenjavni vrt in nekaj kokoši. Mali Marcos je edini “stalni možki v hiši”. Indijanček z vranje črnimi lasmi in čokoladno rjavimi očmi se je rodil tri leta po rojstvu zadnje sestre. S sestrami, ki jim gre po glavi samo poroka, s katero bi si zagotovile prihodnost in pisane “cunje”, pravzaprav nima kaj dosti početi. Veliki Bog Inti jih je ustvaril le zato, da mu gredo krepko na živce, je vedno bolj prepričan. Mama pa je, odkar je zapustil njeno culo in postal pastir domačih živali, vedno preveč zaposlena s tkanjem pončov in odej iz volne domačih lam in prodajo svojih izdelkov na trgu v Oruru. Ali z obdelovanjem njive in privajanjem sestra na hišna opravila. Zato je Marcos bolj redkobeseden fantič. Raje, kot bi govoril, na pašniku igra na svojo večcevno piščal zampono. To pa zna tako lepo, da njegovi pesmi prisluhnejo celo kondorji, ki tako lepo režejo redki, mrzli zrak nad zasneženimi gorami in vsemogočni inkovski bogovi na visokih vrhovih Andov.

Najstarejša Marcosova sestra Mercedes je stara že šestnajst let. Poročena je s Fernandezom in mamica dojenčka Jorgeja. In Marcos je neko noč izza odeje “ujel” pogovor med sestro in mamo, da se bo Mercedes zdaj, ko je mali že nekoliko odrasel, prav kmalu odselila k možu tja k rudniku. Marcosov oče, Veliki Marcos in Mercedesin mož Fernandez sta, v skladu z izročilom indijanskih prebivalcev Altiplana, rudarja v

nekaj sto kilometrov oddaljenem, zelo znanem rudniku bakra. Od koder se vračata na haciendo le ob največjih praznikih. Rudarji namreč vse leto živijo v lesenih rudniških barakah ob rudnikih. Seveda bi tudi Marcosova družina živela z očetom v taki leseni baraki. Lastnik rudnika Don Jorge, ki je sicer po rodu Španec, kar vzorno skrbi za svoje delavce. Ampak...

Kmetijo, pa naj bo še tako skromna, je treba obdelovati. To delo opravljajo v Boliviji ženske, če imajo njihovi možje srečo, da lahko služijo denar za preživetje družin z bolj moškimi opravili. In Marcosov oče jo ima. Tako za vse v hiši skrbi mama. Marcos pa ima na skrbi svojih deset domačih lam. Kar je pravzaprav za Indijanca z Altiplana že pravo bogastvo.

Stari gonjač Jose vsako leto zbere vse odrasle domače lame z Altiplana za pot preko savane, do tisočletje starih Uyunskih solin. Tam natovori sol za lastnike lam in druge odjemalce na planoti in jih čez tri mesece prižene nazaj. In odkar je Marcos zapustil mamino culo, skrivaj sanjari le še o tem, da bo nekoč gonjač lam kakor Stari Jose. Tako mu ne bo treba garati globoko pod zemljo v rudniku kakor očetu in večini moških z Altiplana. In za vedno bo lahko ostal pri svojih ljubljениh ovčkah.

Lani je po takem potovanju do slanega jezera ena Marcosovih samic povrgla - o čudež - krasnega mladička. Snežno bel je kot vrhovi, na katerih domujejo bogovi, s posebno gosto, dolgo dlako, imenovano alpaka. Seveda je postal lepi mladiček posebna dragocnost črede in Marcosov ljubljениec. Volna take lame je posebno dragocena in mama bo lahko iz nje tkala najlepša ogrinjala za nobel bogataške gospe, je vedel Marcos. Tako bo lahko tudi on prispeval nekaj pesosov več v hišo.

“Med potovanjem do slanega jezera je med sončnim mrkom mama lama ušla Staremu Joseju, medtem ko je pobožno molil in poiskala pravega samca,” so, malce zavistno, modrovali odrasli prebivalci Altiplana. Stari Jose je res že prestar, da bi še naprej sam pazil na lame. Moramo mu najti pomočnika.”

Oh, kako je dečku poskočilo srce. Ko bi le izbrali njega! Kako rad bi jim to predlagal. Ampak Marcos je bil še premajhen, da bi smel glasno izraziti svojo željo starejšim. Sicer pa ga njihove modrosti zaradi lepega mladička niso prav nič ganile. Prav dobro je namreč vedel, da mu je lepega mladička lahko podaril le Ekeko, saj ga je lani, med praznovanjem, lepo prosil zanj. Ekeko je namreč najbolj prijazen, debelušno, kratkonogo, predinkovsko božanstvo sreče, ki ljudem izpolnjuje želje in ga niti Španci, ki so domačinske bogove zatirali s smrtno kaznijo, niso mogli pregnati iz njihovih src. Zato je lahko mama lama med sončnim mrkom, ki je posebno svet čas, pobegnila Staremu Joseju. In ga potem ubogljivo počakala v oazi, kjer je bilo dovolj vode in trave za utrujene lame. In zato je Marcos v zahvalo Ekeku mladička hvaležno imenoval Ekekochito, Mali prinašalec sreče. Celó majhen, lepo cingljajoč medeninast zvonček si mu je drznil obesiti okrog vratu. To je pa bilo tako domišljavo nepravilno, da je pri drugih, manj srečnih prebivalcih Altiplana vzbujalo že pravo jezo. Zvonce so smele nositi samo vodilne živali v čredi, nikakor pa ne nekakšen mladič in pika. Pa naj bo še tako čudežen. Seveda pa se tem zavistnejšem niti sanjalo ni, da je Ekekochito sam naro-

čil Marcosu, naj mu obesi zvonček. Kako le? Saj Marcos, po naročilu čudežne ovčke, nikomur ni izdal, da zna Ekekochito celo govoriti z njim, kadar hoče.

Zato, da Marcosova družina ne živi v rudniški baraki ob rudniku, pa obstaja poleg skrbi za kmetijo, kar je že samo po sebi dovolj, še en poseben, pravzaprav še bolj pomemben razlog. Rudniško božanstvo, zaščitnik rudarjev, "striček" El Tio. Oče zlobnega "strička" seveda dobro pozna. Saj ima kakor vsak indijanski rudar, ki hoče sam sebi dobro, njegovo podobico za srečo kar v vdolbinici na steni nad pogradom, kamor mu prinaša darila. Zato oče tudi prav dobro ve, da je El Tio že res zaščitnik rudarjev, je pa tudi poseben falot. Pravi babjek. Poredni "striček" bi se namreč kaj lahko zagledal v katero od Marcosovih sestra ali celo (naj jo take nesreče obvaruje sam Veliki Inti) v mamo, ki se dečku zdi najlepša ženska na svetu. Ob pogledu na žensko pa bi "striček" lahko čisto ponorel, zapustil rudnik in ji neumorno sledil. Joj, kako hude težave bi s tem povzročil v rudniku. Še celo rudna žila bi lahko usahnila. Se je že zgodilo.

Tistega dne, ko se je oče v spremstvu Don Jorgeja pripeljal domov, ni bil praznik. Po petih sušnih mesecih je že nekaj dni pošteno lilo in razpokana zemlja se

pod črto

Kdo bo pisal recenzije za Radio Trst A?

V lanski deveti številki Mladike smo objavili kritičen zapis o uredniški politiki slovenske tržaške radijske postaje. Vendar se ni na naše pomisleke in kritike odzval nihče. Radijski uslužbenci ne morejo nastopati v javnosti in samo z vidno nevoljo sprejemajo odločitve, ki so jim vsiljene. Nekatere odločitve morajo celo zagovarjati kot velike pridobitve, čeprav to v resnici niso. Tako na primer tisto o podaljšanju oddaj na 24 ur dnevno z vključitvijo filodifuzije po zaključku slovenskih sporedov po 19. uri. V resnici se slovenske oddaje niso podaljšale, ampak se je s tem italijanski spored razširil na frekvence radijske postaje Trst A. Tudi obljuba, da gre samo za nepretrgan glasbeni spored, ne drži, ker so

vmes - sicer redka - italijanska sporočila.

Istočasno pa smo opazili druge mnogo hujše posege tako v avtonomijo kot v vsebino slovenskih radijskih oddaj.

Najhujši taki novosti sta drastično črtanje kulturnih oddaj z izgovorom, da je ta radijska postaja "pretežka", ob istočasnem zmanjšanju honorarjev za avtorske pravice in prepoved sodelovanja tistim sodelavcem, ki imajo sorodnike med uslužbenci. Taka - pravijo - so pravila RAI. Nekatere ustanove so prejele pismo zato, da bi dale soglasje o imenovanju nekakega garanta, ki bi jamčil, da so nekatere ugledne osebnosti kljub sorodstvenim vezem z uslužbenci neobhodno potrebne kot sodelavci na radijski postaji. Soglasje je bilo dano, a je doslej ostalo vse pri starem. In vendar smo že nič kolikokrat zatrdili, da je slovenska manjšinska skupnost premajhna, da bi taka pravila, ki lahko veljajo za vse-

državno ustanovo, veljala tudi za nas.

Kar se tiče lahkotnosti in resnosti oddaj, o čemer nas hoče vodstvo prepričati, pa tole: slovenska manjšinska postaja mora služiti manjšini v njeni celoti. Slovenci v Italiji imamo žal eno samo radijsko postajo, ki nam mora služiti za zabavo, informacijo, a tudi kot kulturni producerski in spodbujevalni center. To vlogo je naša radijska postaja vso povojno dobo dobro opravljala. Zakaj bi je danes ne smela več? Poslušamo prvi, drugi in tretji italijanski program, ki vsak zase opravljajo vse omenjene vloge. Zakaj bi jih naša postaja ne smela opravljati na isti radijski frekvenci in zadovoljiti vse te različne potrebe?

(Ko je bila Mladika v tisku, smo izvedeli, da se je medtem vsaj nekaj premaknilo. Ustanova RAI je imenovala prof. Aljošo Volčiča za garanta.)

je do siteda napila vode. Na resasti travi, po kateri so se pasle Marcosove lame, so se nabirale osvežilno hladne dežne kaplje kakor biseri. Za izsušena polja je bila moč prav gotovo božanski blagoslov. Vseeno pa se je ob prihodu blatnega terenca Marcosovo srce stisnilo od črnih slutenj. Izpod koles avtomobila je brizgalo blato, ko je zavil na dvorišče pred kočo in so se kokoši, ki so stikale med slamo pod napuščem glasno razbežale na vse strani. Zaradi črnih slutenj se Marcos ni mogel razveseliti očetovega obiska. Gospodarjev in očetov obisk na tan dan ni obetal nič dobrega.

Oče in gospodar sta izginila v hišo, Marcos pa je trepetal v ovčji staji, stisnjen k malemu Ekekochitu. Kar streslo ga je, ko je zaslišal gospodarjev gromki glas, ki ga je klical v hišo. Ne, zares se ni obetalo nič dobrega, če so starejši hoteli tudi njega k pogovoru. Kar je izvedel, ko je prestrašen stopil v prostor, kjer so bili zbrani gospodar, oče, mama in Mercedes, pa je bilo še bolj strašno, kot si je sploh lahko med tesnobnim čakanjem predstavljal. Mercedes je tiho jokala, mama jo je poskušala tolažiti in oče je zaskrbljeno opazoval sina. Zgodbo je povedal gospodar.

El Tio, ki je od klepetavih zavistnežev kmalu izvedel, kako lepega, belega mladička z izzivalnim medeninnastim zvončkom okrog vratu ima Marcos, je namreč petnajst rudarjev, med njimi tudi Fernandez, zaprl v rudniški jašek in ga zalil z vodo. Ni jih bilo mogoče rešiti, mu je razložil. Marcos je seveda po pripovedovanju očeta prav dobro vedel, da hudobni "striček" skoraj ravno toliko kot ženske, ljubi mlade, snežno bele ovčke. Kadar izve za katero, jo hoče brezpogojno imeti. In pokazalo se je, da je, odkar je prvič slišal za Ekekochito, samo še premišljeval, kako bi lepota vzela domišljavemu Indijancu. Zato je ugrabil Fernandez. In zato sta se Don Jorge in oče nepričakovano pojavila sredi naliva. Ljubljeni, mali Ekekochito je bil zanj za vedno izgubljen. Nikoli ga ne ostrigel in nikoli ne bo mama stkala prelepega ogrinjala za bogatašnje iz njegove mehke volne. Saj Marcos kljub svoji veliki ljubezni do lepe ovčke malemu Jorgeju ni mogel obsoditi očeta in njegove sotrpine na grozno smrt v blatnem rudarskem jašku nekje globoko pod zemljo.

Z vročimi solzami na licih, ki so se mešale z mrzlimi dežnimi kapljami, se je Marcos vso noč poslavljal od ljubljene živalice. Srce ga je bolelo tako močno, da bi najraje umrl. Pa ga je proti jutru tolažeče ogovoril Ekekochito.

"Nikar ne jokaj Marcos. Saj vendar veš, da se bele lame rodimo kot žrtve El Tiu. Lastnikom pa prinašamo srečo. Kar pomisli - rešila bova ubogega Fernandez in njegove tovariše. Glej, jaz sem srečen, da bom lahko pomagal. Tudi ti nehaj žalovati. Saj bom večno ostal v tvojem srcu."

V slovenska obzorja in čez...

Mogoče vas bo zanimalo zvedeti, da...

- da je na letošnji 27. april, obletnico ustanovitve Protiimperialistične fronte, bila hiša v Ljubljani, kjer je bila ustanovljena (filonemško-sovjetska) predhodnica Osvobodilne fronte, brez zastave...
- da bo pri založbi Mladika v jeseni posthumno izšla knjiga lani preminulega pisatelja in pesnika Vinka Beličiča z naslovom "Prelistavanje polstoletja"...
- da na ozemlju republike Slovenije, posebno v večjih mestih (v Ljubljani, Mariboru, Celju) delujejo tri mafijske združbe, in sicer črnogorska (ta je najmočnejša), albanska in muslimanska, seveda poleg domačih nepridipravov...
- da za najboljšega govornika v slovenskem parlamentu velja primorski socialdemokrat Ivo Hvalica...
- da je imela Udba v Sloveniji ob svoji razpustitvi 600 profesionalcev...
- da so znanega poslanca Pucka, ki je s svojim prestopom iz SKD v LDS omogočil nastanek Drnovškove vlade, varovali agenti tajne obveščevalne službe SOVE...
- da je najbogatejši Slovenec Darko Horvat, lastnik borznoposredniške hiše Aktiva (premoženje v vrednosti okrog 40 milijard lir), najbogatejši človek v uredništvu dnevnika *Delo* (*Proletarci vseh dežel, združite se!*) pa Jure Apih, sin enega od očetov slovenskega komunizma (premoženje v vrednosti nekaj milijard lir)...
- da je letos prvič pridigal postne duhovne vaje papežu Azijat, 72-letni vietnamski škof, predsednik Papeškega sveta za pravičnost in mir Nguyễn Van Thuan...
- da je 16. marca angleški zunanji minister Robin Cook v govoru v Spodnji zbornici izjavil, da 40% heroína prihaja s Kosova...
- da novi ruski predsednik Vladimir Putin nosi obešen za vratom krstni križec, ki mu ga je dala mati...

Zjutraj sta gospodar in oče odpeljala malega Ekekochita. In El Tio je po nekaj dneh, zaradi Marcosove in Ekekochitove žrtve moral vrniti izčrpane, toda nepoškodovane rudarje. Vsi prebivalci Altiplana, ki so slišali za Marcosovo daritev, so ga doslej slavili. Tudi tisti, ki so mu prej zavidali. Marcosu pa ni bilo mar čaščenja in slave. Ni več videl kaktusov, ki so se razcveteli po obilnem dežju, ni mu bilo mar, da je trava, po kateri so se pasle njegove lame, tako lepo ozelenela, njegova piščal na pašniku je utihnila. Za čudežno živalico, ki se je znala z njim, kadar je bilo potrebno, tudi pogovarjati, ga je prehudo bolelo srce.

Očetu, ki je sicer dobro vedel, kako kruto je življenje, se je mali sin hudo smilil. Vendar je tudi vedel, da se bo moral sin še naučiti premagovati svojo žalost ob življenjskih izgubah. Pa tudi Don Jorge, ki je bil dober gospodar, je razumel dečkovo bolečino. Zato je januarja poslal Marcosa z družino ob prazniku Ekeka na v vsej Južni Ameriki znan velesejem Alacitas v La Paz. Posodil jim je celo razmajanega terenca, ki ga je Fernandez znal voziti. Alacitas je res pravi Ekekov praznik. Z muziko, pravimi kupljenimi darili-željami za Ekeka in vsem, kar se za takega dobrotnika spodobi.

Oh, kako bi se bil mali Marcos veselil svoje prve vožnje v življenju, saj še nikoli ni bil dalje od doma, kot nekajkrat z mamom na trgu v Oruru, kadar je Stari Jose odpeljal lame, kjer je ob sobotah prodajala svoje tkanine. Kako bi dečku žarele oči med sprehodom po pisani dovoznici tako čudežnega velemesta La Paza, spremenjene v prodajalne mini daril-želja za Ekeka, živahnega vrvenja, plesa in muzike. Vendar je trpel peklenske muke, tako ga je skrbelo, da bodo zaradi neskončnih nakupov daril-želja vseh družinskih članov zamudili pravi čas, ko je treba Ekeka obdarovati. To se mora namreč brezpogojno zgoditi do 24. januarja opoldne, sicer želje niso izpolnjene. Končno je oče okrog enajstih dopoldne na Ekeka le obesil na stojnici kupljene miniaturne bankovce, da bi mu Ekeko še naprej pomagal skrbeti za družino. Mama je darovala božanstvu mini košarico z rižem, krompirjem, sadjem in zelenjavo, da bi na mizi nikoli ne zmanjkalo hrane. Sestre so s svojimi darili prosile za dobre može, lepa oblačila, ličila in podobne nepomembne ženske marnje. Tik pred dvanajsto pa je, kot najmlajši v družini (dojenček Jorge namreč ni štel, zanj je Ekeka obdarovala njegova mama Mercedes) končno le prišel na vrsto mali Marcos. Nobenega pisanega darila-želje na stojnicah ni kupil. Ponižno je na Ekeka obesil le majhnega možička, ki ga je sam skrivaj izdelal iz koruzne slame gori na Altiplanu in oblekel v majhen pončo, ki mu ga je na njegove mile prošnje stkala mama.

“Ti boš razumel Ekeko, kajne?” je zašepetal božanstvu in skoraj bi zajokal. Pa se za indijanskega dečka,

skrbnika desetih lam in bodočega gospodarja haciende kaj takega seveda ne spodobi. “El Tio mi je vzel srce. Tebi, ki si mi dal ljubljenega Ekekochita, dajem sebe.”

Po opravljenih daritvenih dolžnostih dobremu Ekeku je družina priredila piknik v mestnem parku. Celo Marcos se je po dolgih mesecih žalosti, med neštetimi veselimi praznovanci v parku, kjer je igrala prava muzika, malce razživel. Proti večeru se je od veselega praznovanja utrujena družina vračala domov. Marcos je dobil nov, kupljen, pisan pončo. Še nikoli ni imel tako lepo pisanega. Doslej mu jih je vedno tkala mama. In toplo kapo z naušniki. Ko se je stisnil k očetu na sedezu vozila, pa mu je oče nepričakovano v roko položil še majhnega, srebrnega Ekeka.

“Podarja ti ga Don Jorge, Marcos. V zahvalo za darovanega Ekekochita, ki je rešil rudnik in rudarje pred El Tiovimi hudobnimi muhami,” mu je tiho zaplaval oče.

Marcos svojim očem ni mogel verjeti. Joj! Nihče v družini še ni videl kaj tako lepega. Vsi so se hoteli dotakniti dragocenega božanstva, si ga ogledati. Šele, ko so se ga vsi do sitega nagledali, ga je spet dobil Marcos. Kot na poti v La Paz svojega slamnatega možička, je na poti domov ljubeče stisnil dragocenega Ekeka v malo dlan. Od utrujenosti in nemirnega poskakovanja avtomobila po narebrani calamini je postajal vedno bolj zaspan. Sonce je že zahajalo za ošiljenimi vrhovi Kordiljerov in prižigale so se prve zvezde, ko je utrujeni Marcos razprl dlan, da si še enkrat skrivaj ogleda dragoceno darilo. Nagajivi Ekeko pa mu je nenadoma poredno pomežiknil in pričel pred njegovimi začudenimi očmi čudežno rasti. Kmalu sta bila enako velika. Prijazno se je smehljal dečku.

“Sprejem tvoje darilo Marcos,” mu je sporočil tako tiho, da ga je lahko slišal le Marcos. “Želim pa, da bi spet pričel igrati na pašniku. S svojo pesmijo namreč razveseljuješ veliko src, ki so zdaj žalostna brez tvoje pesmi. Tako naredi in obljubljam ti, da te bo Stari Jose že letos vzel s seboj čez savano in te izučil za gonjača lam. Vsi te bodo imeli radi in bodo vsako leto željno čakali tvojega vsakoletnega obiska in novic, ki jim jih boš prinašal s poti. Tvoja čredica bo postala velika, kajti imel boš še veliko lepih mladičkov, ki bodo zrasli v zdrave, odrasle živali. Nikoli več pa ti ne bom dal belega mladička, ki bi ti ga El Tio hotel spet vzeti. Z Ekekochitovo žrtvijo za druge si se izkazal moža in si mož.”

Marcos se je hvaležno nasmehnil dobremu božanstvu in prikimal. Ekeko pa se je spet čudežno zmanjšal, da ga je deček lahko ljubeče stisnil v dlan. Potem je naslonjen na očetovo ramo pomirjen zaspal. Saj je, kakor vsak Bolivijec, vedel, da Ekeko vedno drži dano besedo.

Irena Knehtl, častni konzul Malte v Sloveniji, 18 let na odgovornih položajih v Jemenu kot podjetnica in gospodarstvenica; sooblikovalka 3. svetovne gospodarske integracije držav Indijskega oceana in znanstvenica.

Ponovno skušam začeti z občasnimi predstavitvami zanimih osebnosti; o tem sta že izšli dve moji knjigi. Današnja intervjuvanka je zanimiva iz več razlogov; ne samo kot izjemna osebnost, polna idej in elana, pač pa tudi kot poznavalka dveh nam zelo malo znanih dežel. Še posebej pa zaradi kar neverjetne usode in delovanja na raznolikih področjih. Pa tudi zaradi srečanj z znanimi državniki in zaradi svoje vključenosti v gospodarsko in politično življenje obeh dežel.

Temperamentno, črnolaso in svetlooko, mladostno gospo skoraj eksotičnih potez (- pol življenja v arabskem svetu -) sem ob njenem prihodu v Slovenijo (po 18 letih) povabila kar domov v Loko! V dveh dneh pri nas je povedala toliko, da bi bilo za cel roman, vendar sem zapisovala le tiste dele, ki so glede na tu odmerjeni prostor povedano skrčili na dovoljeni obseg. Ker gre za sprotne beleženje, je možno, da se je glede na tako oddaljeni svet ukradla v besedilo tudi kakšna podatkovna netočnost, za kar se gospe opravičujem. Še bolj pa se ji seveda opravičujem za to, da so me življenjske okoliščine prisilile, da sem tekst pripravila za objavo celo leto po najinem pogovoru! Odslej upam, da bom s svojimi intervjuji lahko spet - občasno - nadaljevala.

Zora Tavčar

Gospa konzulka, Vaš priimek je zelo redek. Poznate njegov izvor?

“Knehti” so bili degradirano slovan-sko plemstvo, katero so nemški plemiči ponižali v vojaški oddelek. Knehti so bili torej vojaška enota nemškega plemstva, zato nihče od mariborskih Knehtlov ni z drugimi v sorodu. Priimek je dokumentiran že v 12. stoletju v okolici Maribora, rod pa je izpričan do 16. stoletja nazaj. Leta 1800 je neka Ana Knehtl rodila dva nezakonska otroka, kot botra pa je bila zapisana viničarka Knehtl iz Košakov pri Mariboru.

Dr. Irena Knehtl.

Vaš oče je bil - kot tudi moj - Maistrov borec. Kaj bi še povedali o njem?

Moj oče Rudolf je bil steklarski mojster z lastno obrtjo. Znal je brusiti kristal. Trgovino smo imeli na današnjem Trgu revolucije, nato pa na Ruški ulici ob Dravi. Šlo nam je dobro. Imeli smo lastno hišo proti Pohorju. Oče je imel obširno dokumentacijo o pohorskih glažutah. (Njegov oče in mati sta bila iz Vurberka). Bil je tudi Sivi sokol in se je navduševal za slovansko-slovenske ideje. Bil je tudi šahovski mojster, planinec in fotograf. Imel je krasne fotografije zgodovinske vrednosti: Maribor, Kamniške, Julijci, Uršlja gora, Pohorje. Vsa naša družina je hodila na transverzale. Oče je bil umirjene narave, zelo načitan, imeli smo izjemno knjižnico, zelo je dal na izobrazbo in dosti smo tudi potovali (Slovenija, Jugoslavija, Češka, Italija, Dunaj itd.).

In mama?

Mama Štefanija (tudi) Knehtl je bila lepa kot Ingrid Bergman, z modrimi očmi in plavimi lasmi. Bila je izučena šivilja. Njen oče je bil strojevodja. Na medene tedne sta starša potovala v Opatijo v hotel Moskvo in za to priliko si je sama sešila obleke in kopalke. Mama je bila izredno skrbna in tudi odlična kuharica. V družini je bilo srečno vzdušje brez preprirov. Imam še brata Milana, ekonomista in podjetnika.

Na kratko o Vašem šolanju v Sloveniji.

Osnovno in srednjo šolo sem opravila v Mariboru in nato Visoko ekonomsko šolo (zdaj se imenuje Ekonomsko poslovna fakulteta). Nato sem bila nastavljena na Fakulteti za permanentno in dopolnilno izobraževanje, kamor je sodil tudi podiplomski in doktorski študij. Obenem sem izredno študirala mednarodno menjavo (trgovino). Zatem sem organizirala v 80. letih poletno šolo za samoupravljanje in neuvrčenost. Tu so bili samo študentje z raznih koncev sveta, največja skupina pa je bila z Malte. Razvili smo univerzitetno sodelovanje na področju izmenjave študentskih praks. Tu se je odprla zame Malta. Dvakrat sem šla z delegacijo tja in se srečala s prvo delegacijo z Malte po osvoboditvi v Ljubljani. Tam sem srečala tedanjega predsednika Malte Dom Mintofa. Ključna oseba pri tem je bil podpredsednik Zveznega izvršnega sveta dr. Anton Vratuša, zadolžen za Sredozemlje in ustanovitelj Mednarodnega centra za upravljanje podjetij v državni lasti. (To je bila institucija Združenih narodov za dežele tretjega sveta). Dom Mintof me je povabil, da pridem na Malto in pokrivam bilateralno sodelovanje med Malto in takratno Jugoslavijo. Dodatno sem dobila tudi projekt za ustanovitev mešanega podjetja za proizvodnjo brusnih plošč, ki se uporablja v ladjedelništvu.

Na Malti ste se hitro uveljavili in delovali tam v enem najživahnejših političnih obdobjih na dokaj visokem mestu.

Malta je bila v tistih letih zelo pomembna za Jugoslavijo, ker je bil tam sedež Sekretariata socialističnih partij

Na izpopolnjevanju v Londonu.

sredozemskih dežel. Tedaj sem se seznanila ne le z znanimi politiki (npr. Jaser Arafat, Papandreu), ampak tudi z vrsto osvobodilnih gibanj iz severne Afrike (iz Libije, Alžirije, Mavretanije, Tanzanije, Polisario itd.). Razburljiv in intenziven čas. Spoznavala sem tudi zelo znane firme oziroma državna podjetja iz Brazilije, Kitajske itd., za katere je bila Malta odskočna deska za tržišča severne Afrike.

Vrh Vaše malteške kariere je Vaše današnje mesto častnega konzula Malte v Sloveniji, mesto, ki Vam ga je poverila malteška vlada. Torej otok in državo odlično poznate. Nam spregovorite tudi o tem? Ste pa tudi osebna prijateljica malteškega predsednika.

Malta leži med Afriko in Sicilijo. (Če je lep dan, se Sicilija vidi. Trajekt vozi tja osem ur. Afrika je dalj, do Libije je tričetrt ure z letalom). Sestavljajo jo trije otoki: Malta je največji, Gozo je poljedelski, Komino pa je bil dolgo nenaseljen, zdaj je turističen. (Plava in Zelena laguna). Potem sta še dve skali: Kominit in Fiefla. Malta je pust otok, voda je le deževnica, v sredini otoka je jezerce in tam je okolica bolj zelena. Malteški vitezi so od tam speljali viadukt do glavnega mesta La Valette, ki leži ob morju in ki je dobilo ime po francoskem vitezu Jeanu de la Valette. Prej je bilo glavno mesto Medira sredi otoka.

Nekaj besed o zgodovini Malte.

Njena zgodovina se vrti okrog njene strateške lege. Beseda Malta je nastala iz feničanske besede "malat", kar je pomenilo pristanišče. Malta velja za eno najboljših naravnih pristanišč v Sredozemlju. Položaj in pristanišče sta vedno oblikovala njeno zgodovino, zgodovina pa njo. Vse se namreč vrti okrog treh strateških skal, ki kontrolirajo vstop v vzhodni del Sredozemlja.

Kaj ima ponuditi Malta umetnostnozgodovinsko, gospodarsko in turistično?

Umetnostnozgodovinsko ima veliko ponuditi. Sledov so pustili vsi, od Feničanov dalje, saj so si vsi želeli ta "vrata" v vzhodno Sredozemlje. Prvotni prebivalci niso znani, najdemo pa tu jame, katakombe, ostanke iz rimskih časov, tempeljsko kulturo, nekaj je ostankov iz arabskega imperija, več jih je iz časa malteških vitezov (zgodnji srednji vek). Tu so še muzeji, umetniške slike, cerkve, templji.

Sodobni turizem ponuja jahanje, jadranje, surfanje, streljanje, paraglajding, potapljanje, igralnice, turistična naselja, velike hotele, trgovine. Spomladi, ko dežuje, je Malta zelena in je bolj prijetna. V maju zacvetijo oleandri, poletje pa je suho. Malta ima svoj čar. Zdaj imajo za vodo desalinizacijsko napravo, da iz morske delajo sladko vodo, ki je pitna. Uvažajo še mineralno vodo. Poleti se številni prebivalcev podvoji, zato nastane problem vode in treba je uvoziti več hrane. Imajo pa celo nekaj trte.

Gospodarsko je bila Malta pred osamosvojitvijo angleška vojaška baza za servisiranje ladij na poti čez Suez in Aden v Indijo. Po osamosvojitvi je šla v intenzivni turizem in predelovalno industrijo. Tržišče za Malto je severna Afrika. Državica ima izobraženo delovno silo, ki govori štiri do pet jezikov (malteško, angleško, francosko, špansko, italijansko, arabščina pa je bila celo obvezna). Malteščina je mešanica semitskih in romanskih elementov.

Sodelovali ste tudi v kulturnem in političnem življenju otoka.

V času osamosvojitve postane vodilna politična sila literarni krožek Novi val, s katerim sem sodelovala. Iz tega krožka je izšel dr. Anton Butidžič, ki postane predsednik republike. Njegovo malteško ime je arabskega izvora, Tidžač (po arabsko piščanec). On se je imenoval Abutidžač (tisti, ki prodaja piščance), iz česar je nastalo ime Butidžič. Bil je tudi pisatelj, dramatik in pesnik. Pisal je ljubezenske, patriotske in socialne pesmi, veliko tudi o trpljenju, saj sta mu umrli dve ženi. Sodeloval je na Struških večerih poezije v Ohridu. (Pungartnik je preve-

Z očetom Rudolfom na Pohorju.

Na Malti (Gozo).

del njegovo Malteško morje iz italijanščine za Obzorja). Zdaj je že pokojni.

Krožek Novi val je bil pomemben za nastanek političnega gibanja za osamosvojitve. (Sicer pa pripravljam izbor malteške poezije). Najbolj znana sta iz tega kroga pesnik Mario Azzopardi in že pokojni pisatelj in dramaturg Francis Ebejer, ki je opisoval ljubezen med različnimi stanovoma. Malta ima namreč aristokracijo, ki izhaja od vitezov in je povezana z evropskimi kraljevskimi hišami, preprost človek pa je ribič, zelenjadar, kmet, obrtnik, turistični delavec.

Ali je ta delitev na dva sloja razvidna tudi v politiki?

Tudi v politiki obstajata delavska stranka z izrazitim socialnim programom in nacionalna stranka, ki jo vodi elita, aristokracija, ki si želi povezave z Anglijo. Leta 1975 zmaga na volitvah delavska stranka in to pomeni prvo zmago neke delavske stranke v Sredozemlju. Tedaj Angleži odidejo. Prav takrat se zdi Maltežanom zanimiva tedaj neuvrščena Jugoslavija in tedaj pridem na Malto jaz.

Kaj Vas je privedlo z Malte za toliko let v Jemen? In katere so bile Vaše prvotne in poznejše zadolžitve? Delate na mnogih področjih: v gospodarstvu, bančništvu, Vaše delo pa Vas povezuje tudi z neštetiimi deželami sveta. Kaj bi povedali o tem?

Kaj me je zaneslo v Jemen? Pisarno sem na Malti delila z gospodom Chakrabartijem iz Indije, specialistom za livarniško in aluminijško industrijo. To je bil nekdani sodelavec indijskega predsednika Nehruja. UNIDO je tega funkcionarja pošiljal v Severni Jemen.

On me je vzpodbujal in vzgajal že prej na Malti in me je dvakrat predlagal v misijo za Jemen, včasih po mesec dni; tam sva skupaj pripravljala projekt za livarniško industrijo. V Severnem Jemenu je bilo tedaj obdobje razvojne revolucije in tudi političnih pretresov. Z revolucijo leta 1962 je postal Severni Jemen republika. Prej je bil Jemen zaprt, zdaj so zgradili večino infrastrukture, z livarstvom vred. Revolucija sovpa tudi s sedmimi leti suše, ko izostane monsunsko deževje, zato si morajo poiščeno delo v sosednji Savdski Arabiji, prihranke pa pošiljajo domov in so osnova za razvoj. Jemenska vlada ustanovi v tem času tri specializirane banke: industrijsko, kmetijsko in stanovanjsko. Te naj bi prihranke kanalizirale v industrijske projekte. Industrijska banka mi je ponudila mesto svetovalca in vodje projekta, kar sprejem in se preselim v glavno mesto Sano. Pri banki pa sem zadolžena tudi za stike s Svetovno banko in Mednarodnim denarnim skladom ter arabskimi finančnimi skladi. Letno investiramo približno 250 manjših in srednjih projektov. Ta čas tesno sodelujem z UNDP (razvojni program Združenih narodov), kjer postanem inštruktor za prostovoljce Združenih narodov.

Kasneje postanem direktor dveh trgovinskih firm in nazadnje grem na svoje in ustanovim lastno firmo, kjer izpeljem vse, od projekta do skupne naložbe in izvedbe. Imamo mrežo trgovskih kontaktov in poslov z bližnjimi deželami (emirati, Savdska Arabija, Kuvajt, Oman, Jordanija) in z vzhodnoafriškimi deželami (Tanzanija, Kenija, Somalija, Etiopija, Sudan). Gre za izmenjavo proizvodov (tudi kot tranzit): les, cement, stroji, gradbeni material, pohištvo, živina, kože, bombaž. Poslujemo tudi z Daljnim in Srednjim vzhodom (Malezija, Indonezija, Vietnam). Ko je izbruhnila vojna med Severnim in Južnim Jemenom, sem to dejavnost "zamrznila".

Vaše delo sega tudi na področje znanosti.

Ves čas se ukvarjam tudi z arabsko in jemensko zgodovino in sodelujem z ameriškim Inštitutom za jemenske študije; to je skupnost 7 ameriških univerz za študije o

Jemenu (o zgodovini, etnografiji, sociologiji, antropografiji). Povabili so me, da kandidiram za strokovni odbor. Sodelovala sem tudi pri ekspediciji za Royal Geographical Society iz Velike Britanije za etnografske raziskave jemenske regije ob Rdečem morju. (Tihama). O tem je izšel zbornik. Sem tudi nominator (predlagam projekte za nagrado) za Agakhan Award for Architecture. To je nagrada fundacije za najboljše gradbene objekte, ki so v skladu z muslimanskim načinom življenja, in za restavriranje zgodovinskih zgradb (npr. Plave mošeje v Samarkandu).

Sodoživljali ste revolucijo oziroma državljansko vojno med Severnim in Južnim Jemenom ter združitev obeh. - Kakšna je zgodovina države Jemen?

Jemen je dežela davnih civilizacij in kraljestev. Eno najbolj znanih je bilo

Ulica v Valetti.

لحياتنا الخاصة بدلا من المباحة
المجردة التي يتم تطبيقها
الاقطار الصناعية والتي تتنا
عامة ومحيطنا الخاص .
وفي هذا الوضع نتحدث
الموارق ونستمر على نحو
التركيز على ما يفرقنا وهو
بقيظ .
ان التحدي المثلث امامنا هو
تفادي عدم الرؤية الواضحة
للمجتمع الاستهلاكي

بقلم : ايرينا كنهتل *

سلبية ذلك اننا من اجل
ج للغذاء سنحتاج الى
ووفقا لتقرير البنك الدولي
في المئة من بلدان العالم
نقصا في الناتج الاجمالي
و ٥٠ في المئة لديها ناتج
لي (وطني متوسط وبحلول
٢٠٠ سيبلغ عدد سكان
م ستة بلايين نسمة منهم
ملايين فقير او تحت خط

An excerpt from Knehtl's column in Arabian

Dr. Irena Knehtl piše tudi v arabščini.

sabsko kraljestvo, ki je skupaj s himnarijskim nadzorovalno dobršen del trgovine z začimbami in dišavami z Vzho-dom. Trgovino je dopolnjevalo intenzivno poljedelstvo. V času nastajanja islamskega imperija so Jemenci prevzeli vso arabsko vojsko in se naseljevali tudi daleč stran od domovine v Siriji, Maroku, Andaluziji, na Siciliji in Malti.

Severni del države je razdeljen na številna plemena, ki so bila v nenehnem sporu. Plemena so poklicala za razsodnika dinastijo kraljevskih imamov, potomcev preroka Mohameda, ki so nato vladali do leta 1962. Prva skupina oficirjev, ki jih je takratna kraljevska vlada poslala na šolanje v Irak, je izvedla "septembrsko revolucijo" in razglasila republiko Severni Jemen z glavnim mestom Sano.

Na skrajnem južnem koncu Arabskega polotoka pa je Velika Britanija že leta 1839 razglasila protektorat nad Adenom. Po odhodu Angležev iz Adena je postal Južni Jemen ultrakomunističen. Med obema državama se je razplamtela kruta državljanska vojna, ki sem jo sodoživljala. Ko Sovjetska zveza finančno ni mogla več vzdrževati svoje influenčne sfere na jugu Arabije, se je umaknila in tako je dozorel čas za združitev. Maja 1990 sem doživela združenje obeh delov dežele: bil je veličasten trenutek, ko se je predsednik republike po podpisu sporazuma in razglasitvi združitve vračal iz Adena in ga je spremljal ob poti 480 kilometrov dolg špalir vse do Sane. Mnogi so jokali.

Po združitvi sodelujete z jemensko vlado in tudi v jemenski politiki.

Pri vseh dogodkih tistih let sem neposredno sodelovala, bila sem članica vladajoče Stranke splošnega ljudskega kongresa in svetovalka jemenske vlade za gospodarske reforme.

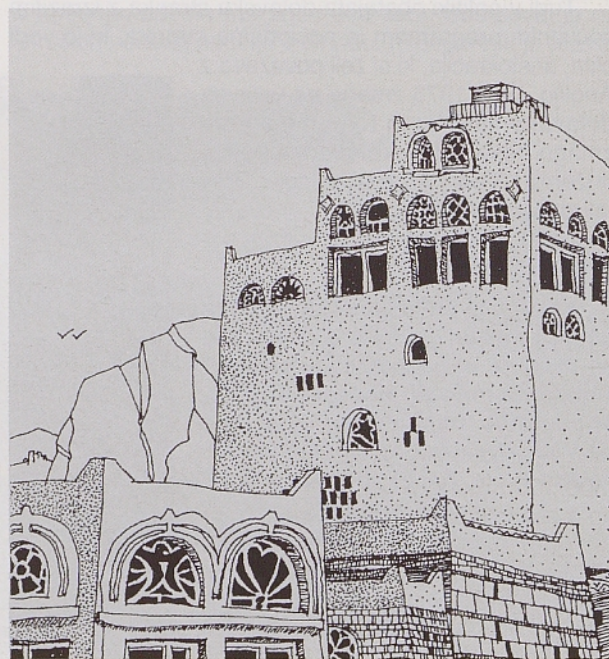
O Vaših zahtevnih gospodarskih projektih bi spregovorili pozneje, potem ko se bomo malo bolje spoznali z Jemenom. Jemen nam je tako rekoč neznana dežela. Kaj bi povedali o njem?

Republika Jemen s 17 milijoni prebivalcev predstavlja drugo vojaško silo na Arabskem polotoku in zavzema važno strateško pozicijo med Rdečim in Arabskim mor-

V arabski izdaji.

jem. Leži na jugozahodnem delu polotoka. Monsunsko deževje Indijskega oceana sega prav do tja, zato je zemlja rodovitna, doline zelene in obdelane, terase segajo prav do vrhov gora. Dežela je pretežno gorata, več vrhov je višjih od 3000 metrov, najvišji pa 3760 metrov. Glavno mesto Sana leži na višini 2300 metrov. Sliko dopolnjujeta nižinski pas Tihama ob Rdečem in Arabskem morju ter gorato osredje, ki se strmo spušča proti puščavi Rub Al Khali. Sodobni Jemen stoji ob strani velikih naftnih centrov moči, čeravno je zadnjih nekaj let tudi sam izvoznik nafte (en milijon sodčkov). Ima pa tudi druga naravna bogastva: plin, srebro, zlato, železo, cink, marmor, sol, granit, predvsem pa rodovitno zemljo in možnosti za ribištvo in turizem. Jemen je tudi domovina kave. Med pristanki v rdečemorskih pristaniščih so bili portugalski mornarji navdušeni nad ponujenim napitkom "qahwa", kavo. V 16. stoletju je v Amsterdam prispela prva pošiljka

Grafika: Jemenski mestni motiv.

Med jemenskimi otroci.

kave iz rdečemorskega pristanišča Mokha. Kava Moka je postala znana po vsej Evropi.

V gospodarskem smislu je najpomembnejši del države pokrajina Tihama ob morju. Tam imajo namakalne kanale in goje banane, mango, zelenjavo, lubenice, pomaranče, limone, dinje, grozdje. Čez celo leto je tam dovolj sadja in zelenjave, tako da je Jemen glede hrane samozadosten.

Kaj pa podnebje, flora, favna?

Podnebje je monsunsko, menjavata se deževna in sušna doba, o Božiču cvetijo marelice. Konec januarja se zbirajo oblaki, ki jih sicer gorske verige zadržujejo, a ko začne deževati, dežuje dve do tri ure, nakar spet posije sonce. In ker sonce sije vsak dan, imajo za lep dan, če dežuje. Imajo skupne zahvale za dež, celo po televiziji se poročevalec zahvali za dež, ker bo tako obilje hrane. Ob morju je zelo vroče, v višavju pa med 27 in 35 stopinjami oktobra, novembra in decembra pa pade temperatura celo pod ničlo. Ogrevanja ni, ker pa so hiše grajene iz naravnih materialov, je temperatura v hišah uravnovešena - če je zunaj hladno, je znotraj toplo in obratno. Za mrz pa so posebne tople bombažne odeje, na njih spiš in se zavijaš vanje.

Mnogo je cvetja, znan je jasmin, roža ljubezni, spletajo ga v vence in ob porokah zatikajo v lase. Okrog Sane rastejo vrtnice, znane so še orhideje in palmovi gaji. Jemen ima tudi veliko kamel, naprodaj jih pošljejo z enim transportom do 300.000. Dajejo tudi mleko, usnje in meso in so zelo vzdržljive.

In stavbe? Stanovanja?

Stavbe so iz opek, ki so narejene iz gline in slame z veznimi elementi v tehniki "zebur". Vsaka regija ima svoj način zidave, ki je pril-

Jemensko mesto z okolico.

gojen klimatskim razmeram kraja. Okraski na hišah so nekaj posebnega; sprva so baje tako zaznamovali hiše romarjev v Meko. V teh belih okraskih je simbolika, komuniciranje s simboli. Iz tega se je potem razvila prava umetnost, ki je posebnost prestolnice Sane (za okraske uporabljajo gips in za okna celo alabaster). Sano z njenimi stolpičastimi hišami, visokimi belimi minareti in kupolami imenujejo biser Arabije. Neka tradicionalna pesem pravi: "Ni mesta, ki bi bilo lepše, plemenitejše, bolj obljudeno in bolj aristokratsko po svojem bogastvu in poreklu..." Nekoč so tod mimo hitele karavane na sever, natovorjene z začimbami, kadili, balzami, vračale pa so se s svilo, indigom, srebrom in zlatom. To je svet, ki diši po tisočerihi vonjavah kot nekoč na dišavnih cestih, ki je peljala od Indije do obal Sredozemlja. Dopoldne pa diši po katu - zelenih lističih, ki omogočajo posebno omaro. Može ga žvečijo po kosilu, ko je njih čas za razmišljanje, klepet in politiko. Danes je Sana gospodarsko in politično središče južne Arabije. Številne naftne družbe imajo tu svoja predstavništva, še več pa je predstavništev iz Azije. Vse to daje mestu izvirnost: zadržalo je srednjeveški šarm, obenem pa ob glavnih cestah trgovine ponujajo vse, kar si srce poželi, tudi z Vzhoda in Afrike. Mesto ima danes milijon prebivalcev, je sodobno, asfaltirano, kompjuterizirano, imajo satelitske televizije, mobilne telefone, japonske avte, med pokrajinami pa vozijo letala in helikopterja.

Stanovanja v mestu so preprosta in praktično urejena, zelo malo je dekoracij. Starejše hiše imajo spodaj skladišča in razne kombinacije sob za razširjeno družino, kuhinje pa je zgoraj. Ženske so v takšnem gospodinjstvu organizirane po starosti, vsaka je zadolžena za določeno delo. Ženska skrbi za notranjo sfero, dom, moški pa za zunanjo sfero (dohodki, nakupi). Notranja sfera ni podcenje-

Jemenska vaška hiša.

vana. - Danes je v glavnem mestu trend majhnih družin, a zelo gojijo povezavo med širšo družino.

Vsako popoldne žvečijo zelene lističe kata, to je običaj civilne družbe; žvečiš z raznimi lobiji (trgovcev, pesnikov, kmetov, vojakov). Tudi jaz sem ga. To imenujejo "divan". Jemen je kastna družba, vsak stan je zase, tudi poročajo se med kastami.

Kakšni so Jemenci? Kako se oblačijo?

Dežela izoblikuje značaj, torej so tudi trije profili ljudi: beduini z obronkov puščave (100.000 je še potujočih nomadov) živijo zelo skromno, potujejo od vodnjaka do vodnjaka in ohranjajo mnoge staroarabske navade. Gorski človek je poljedelec ali trgovec, živi z zemljo, z gorami, v večnem boju z naravo, potrpežljiv, iznajdljiv, zvit in za jemenske razmere večinoma premožen. Ob obalah Rdečega in Arabskega morja pa je človek kozmopolitski, živahen, navajen tujcev. Povezani so tja do afriških obal, sorodnike imajo v daljnih deželah, odprti so, široki in razgledani.

Jemenci so izredno inteligentni. Na podeželju delajo moški in ženske na poljih, trdo. Zdaj so ženske že tudi podjetnice, profesorice, pesnice, borijo se za svoje pravice. To so močne ženske, ki se jih moški kar bojijo. Materinska vloga pa je tista, s katero se ženske najbolj ponašajo in družba jim daje za to veliko priznanje.

Ženska v islamu ima volilno pravico in pravico do premoženja. To, da ima moški lahko do štiri žene, je nastalo v vojskah, da so bile preskrbljene, če so moške padli, da ne bi zašle v prostitucijo. Če si zaljubljen, to ni razlog, da se poročiš: razlog je pogodba. Ženska ne spremeni imena po možu, otroci pa nasledijo možovo linijo. Poročajo se zelo blizu - bratrance - zaradi premoženja.

Jaz sem se prilagodila temu svetu v oblačenju, nava-dah, hrani, obiskih, pozdravljanju (moški imajo celo petdeset načinov pozdravljanja). Ženske me niso cenile zaradi moje izobrazbe ali ker sem se sestajala s pomembnimi ljudmi ali zaradi svetovljanskega življenja in službe, ampak zaradi mojih osebnih lastnosti. Zaupale so, da jim ne bom kradla moških, čeprav so me moški občudovali. Moške lahko kličeš v pisarno, domov pa ne. Ko pa sem se spoprijateljila z ženami, sem lahko klicala ženo, da mi je ta urejala sestanke.

V Jemenu so vsi muslimani in značilne so za muslimanke rute za pokrivanje las, imenovane "hidžapi". Moški pa nosijo turbane ali kapice ali prevezane rute (regijsko). Nezakrite žene so bile sužnje, zakrite pa svobodne. Po koranu je važno pokrivanje las in primerna oblačila. Bolj je razburljivo in očarljivo, če je vse zakrito.

Kaj pa arabščina?

Arabščina je lep in za tujca težak jezik. V Jemenu govore hribovščino, ki vsebuje zelo stare izraze, ki niso arabskega izvora (iz kraljestev ob državni cesti). Pri severnih Arabcih pa je dosti turških izrazov. V Kairu in afriških predelih pa bolj "pojejo". Ko pa preidejo vsi na jezik korana, se razumejo, to je namreč klasična arabščina. Arabščina je subtilen jezik, precizno lahko izraziš vse, kar čutiš.

Simbol Jemenitov – meč džambija za pasom in ruta okrog glave.

Kaj pa kultura v Jemenu?

Čeprav je Jemen izvoznik nafte, je glavno še vedno zemlja. Življenje se intenzivneje odvija na podeželju in kmečka kultura je zelo sofisticirana: glasba, noše, navede, plesi. Osrednji glasbeni element je arabska kitara in nato piščali, dodatno še violina in bobni. Pesmi so zelo romantične: imajo pa tudi zelo dobre patriotske pesmi. Pesništvo je pomembna oblika izražanja in ima staro tradicijo. Opisovali so herojstva vojščakov, in ker se prvi vojščak ukloni ljubezni, je tudi ljubezen v arabski poeziji najbolj opevano čustvo, posebno prepovedana ljubezen (med stanovi). Mnogo je pesmi o Bogu, za pomoč, za sodelovanje. Spoznala sem krožek mladih pesnic in se vključila v literarno gibanje. Arabska literatura ima 500 milijonov bralcev. Literarni jezik je eden za vse. Trend prihaja iz Egipta, ki je bližje Evropi, tudi založbe so večinoma v Kairu, to je arabski Pariz. Zdaj hočejo imeti tudi nove arabske države svoje kulturne centre. Najprej je bil to Bejrut, nanovo postaja to tudi Aman. Znani pisci so Abdulaziz al Magaleh, rektor univerze v Sani, Abdala Baraduni, ki je slep in opeva socialne teme, ter Mohamed Šerafi, ki opeva predvsem ženske. Abdurahman Munif je napisal celo trilogijo Mesta iz soli, v njej opisuje Savdsko Arabijo, kako so tam uničili tradicijo zaradi nafte in zaslužkov. Spremenil je imena, a knjiga je vseeno dvignila veliko prahu.

Arabci zelo občudujejo kitico, pomeni jim "hišo pesmi". Kitico ponavljajo tudi v pogovornem jeziku, kadar jih

navduši. V angleščini je izšla stara arabska lirika, tam so izbrane najlepše kitice izpred nastanka islama (do 7. stoletja), prevedel jo je savdski minister za elektriko! Pozneje nastaja arabsko islamska kultura. Arabska poezija šteje zloge, delno ima tudi ritem. Danes je znana vrsta ženskih pesnic, ki uporabljajo svobodno obliko; vsebinsko je ta poezija komunikativna in čustvena. Obstajajo pa tudi vaše pesnice. Eno sem poznala in je pesnila sproti. Ta poezija je eksplozivna, viharina, neposredna, čustvena, pozneje jo tudi zapišejo, ni pa še izdana v knjigi.

Prozo piše veliko piscev: zgodovinski, socialni in družbeni roman. Romani niso zajetni, metafore so pri nekaterih težko razumljive in veliko je alegorij. Nekateri pa so enostavnejši za branje, realisti. S sabo imam roman Ujetnik. Zgodba se godi pred revolucijo: kralj je sinove arabskih vodij obdržal za talce, zato da bi plemo ostalo plemenito. Ti "ujetniki" so bili tam doživljenjsko. Ženska višjega stanu se zalubi v ujetnika, a on jo odkloni. Roman prikazuje pokvarjenost višjih stanov.

In vernost v Jemenu?

V Jemenu je vernost način življenja, tega ne poudarjaš, je le del vsakdanjosti, je del tebe, tega, kar si. To je sistem vrednot, te pa so iste kakor v krščanstvu. Ta sistem vrednot je združen s tradicijo in ta je lahko ovira pri sporazumevanju z drugače mislečimi. (Zato, ko sem tam, imam jemenske navade, ker se Jemenci boje ljudi z drugačnimi navadami, celo če gre za Arabce.) Rajši se tudi poročajo z ženskami, ki imajo iste navade, rajši jemljejo svoje in ne marajo zvez s tujimi.

Islam je enostavna religija, ima pet stebrov: da priznavaš enega Boga in Mohameda, da moliš, da greš iz Medine v Meko, če imaš sredstva (tisoč kilometrov), da spoštuješ ramadan. Moralna načela pa so praktično ista kot v krščanstvu. Muslimani so tolerantni. Edino če udre v vero politika, je drugače (militantni fundamentalizem). Ko propade arabski imperij, prevzamejo vodstvo Nearabci, osmanski Turki, ki so islam poenostavili: islam je hiša, Kaaba je center, oddaljena središča pa so opeka na robu. Zdaj so v "islamski hiši" Indonezijci, črnici, Arabci. Vračajo se k osnovam islama.

Stara arabska verovanja so se spojila z islamom. Islam ima malo hierarhije, vsi so enaki. Duhovnik se ženi in je enak vsem. Bog je sila nad vsem. Pravi muslimani imajo vzhodne vere, ki nimajo svetih knjig, za sekte. Prvo sporočilo je Bog dal Mojzesu, drugo Jezusu, tretje Mohamedu, zato musliman ne more postati kristjan.

Tako kot vsaka religija postane islam strašljiv, ko se spremeni v ideologijo. Vendar oznaka fundamentalizem, ki jo uporabljajo za to, po mojem ni pravilna. Vrnitev k osnovnim principom islama sama po sebi ni nič slabega, botruje ji razočaranje, ki izhaja iz slabih ekonomskih in političnih razmer v arabskih deželah. Slabo je, ko se na to vračanje h koreninam obesita ideologija in terorizem.

Poveste kakšen zanimiv spomin na srečanje državnikov Arabskega vrha v Sani?

To srečanje je bilo zelo konspirativno zaradi Savdske Arabije, ki ga je hotela preprečiti. Takrat je moja firma dobila nalogo, da iz raznih delov sveta nabavi naj-

sodobnejšo varnostno opremo za državnike, ki naj bi se udeležili srečanja Arabskega sveta za gospodarsko sodelovanje. V Sano so prišli med drugimi Mubarak, iraški Husein, kralj Husein Jordanski in seveda jemenski predsednik Ali Abdala Salek. Iz pisarne sem v prisotnosti mladega polkovnika z ministrstva za notranje zadeve, ki je predstavljal predsednika (visok, ponosen), telefonirala nemško, angleško in arabsko, generali, polkovniki in šefi policije pa so tekali okrog mene. Na koncu sem stvar spretno izpeljala, čeprav so Savdski Arabci nagajali, da bi ladje z opremo ne mogle pripluti v пристanišče Aden. Dobava je po mojih manevrih prispela točno. Dobila sem od predsednika listino zahvale, ker je srečanje potekalo odlično, omenjeni polkovnik pa je postal namestnik ministra za notranje zadeve.

Ukvarjate se tudi z zahtevnimi gospodarskimi projekti svetovnih razsežnosti. Menda gre za nov gospodarski blok držav v Indijskem oceanu.

Po združitvi Jemena se začnem ukvarjati z Indijskim oceanom kot novo gospodarsko integracijo. Ta pobuda prihaja iz Avstralije. Tako že od leta 1990 sodelujem s Centrom za Indijski ocean na univerzi za tehnologijo v Perthu v Avstraliji. Jemen postane ena od podpisnic te ekonomske integracije, ki ima koordinacijski sekretariat na otoku Mauritius sredi Indijskega oceana. Pred kratkim je štirinajst držav Indijskega oceana podpisalo deklaracijo

Grafika: na mestni ulici.

o formiranju tega novega gospodarskega bloka: Avstralija, Indija, Indonezija, Madagaskar, Kenija, Malezija, Singapur, Južna Afrika, Mauritius, Oman in Jemen. Gre za usmerjeno prizadevanje vlad in gospodarstvenikov za novo nastajajoče možnosti na področju investicij in trgovine, kot so: iskanje vodnih, naftnih, plinskih zalog ter raziskovanje oceanskih tal kot virov hrane in rudnin. Ta čas oblikujem samostojen projekt, konzorcij firm, bank, zbornic, raziskovalnih ustanov, ki bo iz avstrijsko-balkanskega prostora skrbel za skupno nastopanje na arabskih trgih. Aziji so s svojimi dobrimi izdelki izredno konkurenčni, nova Evropa se mora znajti in se temu prilagoditi.

Poznali ste tudi mater Terezo.

Ko je bil v Jemenu potres, ki je terjal več kot 3000 žrtev, zagledam na sosednji mizi indijski diplomatski potni list. Prišla je mati Tereza s svojimi sestrami. Ustanovila je pri nas eno od 113 Hiš misijonark ljubezni. Dejala je: "Revščine ni ustvaril Bog, naredili smo jo jaz in ti, ker si ne delimo, ker ne poznamo radosti delitve. V teh brezobzirnih časih, ko hlastamo po materialnih dobrinah, si velja zapomniti, da ni razlike med materialno in duhovno revščino in da je biti neljubljen in pozabljen še večja revščina." Vsakomur je govorila, vsem je pripadala ta drobna velika žena, ki je bila tudi naša.

In kakšna vaša arabsko-slovenska ljubezen?

Seveda je bila tudi velika ljubezen, toda bil je pred tem, da napravi sijajno kariero. Če zares ljubiš, se moraš znati tudi odpovedati: nisem hotela, da bi ga pripeljala kot nekaj eksotičnega v Slovenijo in ga s tem ponižala. On je velik tam in takšen, kot je, v svojem ambientu. (Poskusili so ga celo ubiti). Tako sem se mu odpovedala.

Baje ste v času osamosvajanja pomagali priznanju Slovenije od strani Jemena.

Da, delala sem na priznanju Slovenije in Jemen je bil za Egiptom druga arabska dežela, ki je priznala Slovenijo. Jemenski glas je bil bistven za število, da se Slovenija mednarodno prizna. Osebnost sem pisala predsedniku države in morala sem izdelati elaborat: zakaj je postala samostojna, kaj lahko to pomeni za Jemen in za sodelovanje obeh. Dobila sem listino o priznanju in jo poslala na Ministrstvo za zunanje zadeve v Ljubljani.

Mesto Shebam z mošejo.

Kakšna se Vam je zdela Slovenija po tolikih letih?

To je bila čustvena zadeva: vse se mi je zdelo prelepo, hoditi po ulicah Maribora, na Pohorje, videti sneg, se kepati, videti gozdove, pomlad, narcise, tulipane, se je spet dotikati. In videti svoje nekdanje profesorje in sošolce. - Zdelo se mi je vse urejeno in čisto. Vse mi je bilo novo (zelje, klobase, pršut). Po 18 letih sem videla češnje. In spet govoriti slovensko! Spmembe letnih časov so se mi zdele vpadljive. In nisem več nosila muslimanske rute.

Razmere sem začela spoznavati pozneje. Dolgo nisem imela občutka, da je to zdaj država, in ko sem šla v Bosno, da je to druga država. Manjka mi ta prostor Jugoslavije v smislu ljudi, zdaj si samo med Slovenci, prej je bilo bolj zanimivo. Šokiralo me je, da so vsi vrstniki v penziji ali na borzi. Jaz začnem tretje življenje, pripravljena delati, vsi pa sprašujejo, če grem v penzijo... Ponudb mi ne manjka, od Jemena do Dunaja.

Zdaj, ko imamo državo, bi morali bolj stopiti skupaj, da bi to uspelo. Gre za majhne, otročje prepire, in ko že državo imamo, bi morala uspeli, če bi vsi delali za to. To pa se ne more zgoditi čez noč, potreben je čas. Tudi na Malti je bilo treba čez noč spremeniti gospodarstvo, a imeli so močne voditelje in vizijo. Mi pa ne vemo, kaj bi s sabo. Ni vizije. Prevladuje individualizem, prav grda reč. Kapital prinaša zlo, kupiš si vse, denar kvari ljudi in mi smo padli v to... Včasih se mi zdijo Slovenci grdi in brezobzirni. Pravi kapitalizem ni tak, celo v džungli obstajajo pravila igre. Seveda biti sam ni lahko, Jugoslavija je bila neko zaledje, nekakšna mama, zdaj pa moraš obstati in zdržati sam in to je lahko zelo kruto. Zdaj se veliko govori o pridružitvi Evropi. V Evropi ne vidim kake konkretne želje po nas, navsezadnje smo le del vzhodnega bloka. Potrebni bi bili dve fazi: faza priprave, nato šele vstop, če bo do tega sploh prišlo. V boljšem položaju bi bila Slovenija, če bi sodelovala z izvenevropskimi tržišči. Bila bi bolj zanimiva. Lahko ponudi projekte, ima dobro tehnologijo, elektronsko industrijo, konfekcijo, železarstvo. Rada bi svojo izkušnjo arabskega sveta združila s potrebo Slovenije po novih tržiščih.

Rada bi končala z zapisom iz vašega jemenskega dnevnika (Tisoč in ena skodelica jemenske kave), zapis, namenjen Jemenu, a ki velja tudi za Slovenijo:

"Spremeniti moramo način življenja. Varčnost mora prevladati v vseh pogledih. Mi smo si novi te dežele in ne samo neke skupine (neke stranke, Z. T.). Ne moremo nadaljevati s takim načinom življenja, živeti od tuje pomoči in v razsipništvu. Tudi vloga države in vlade se mora spremeniti. Na infrastrukturnih objektih lahko zaposlimo tiste, ki so brez dela in ki so kritični. Živo delo mora dajati vsemu ton. Delo je vendar blagoslov! Resnica ja, da smo zdaj največji uvozniki in potrošniki. Kam smo prišli?"

O vrednosti kovancev

Mitja Petaros

Numizmatika ni le konjiček za zdolgočasene upokojence, ampak jo danes opredeljujejo kot pravo znanost, saj je postala (ali vsaj tako bi moralo biti) pomožna veda zgodovine, kajti prepleta se z arheologijo, heraldiko, z gospodarstvom in z ekonomsko zgodovino (razvojem trgovine, prometa, gospodarskih tokov itd.), z umetnostjo ipd. Poleg tega je za marsikoga numizmatika tudi dobra naložba oz. investicija. Denar ima pač vedno svojo vrednost, ki se v času tudi povečuje. Glede zadnje trditve pa obstajata dva nasprotujoča si tabora, ki menita čisto drugače: numizmatika je tudi dober posel oz. je pomembna le kot znanost. Vsak ima svoj prav in dokazuje svojo teorijo. Sam sem prepričan, da je bolje, če se numizmatiki približamo le iz ljubezni do zgodovine in umetnosti in ne iz špekulativnih razlogov oz. iz želje po lahkem zaslužku.

Kot že povedano, imajo stari kovanci svojo vrednost. Seveda ni to čisto določena, a niha iz najrazličnejših razlogov. Na numizmatičnih katalogih najdemo različne kategorije ohranjenosti kovancev (npr. *lep* - kovanec, ki

je že nekoliko pokvarjen in podrsan in obrabljen, saj je bil dlje časa v obtoku; *zelo lep* - kovanec, ki je bil v obtoku, a se ni pretirano pokvaril; *odličen* - skoraj nov kovanec; *kovno nov* - kovanec, ki ni nikoli šel v promet in ga samo zbiramo), zelo subjektivno pa je, v katero razpredelnico spada določen novc, niti si niso vsi katalogi glede tega edini (nekateri ločujejo tri kategorije ohranjenosti, drugi celo šest - cena novca pa primerno niha). Isto velja glede redkosti nekega novca (za nek katalog je določen kovanec zelo redek in je zato njegova vrednost visoka, za drugega pa je kar pogost in je zato cenejši). Kvaliteta pa je seveda bistvenega pomena pri oceni starega denarja.

Numizmatično tržišče je ogromno, saj denar zbirajo po vsem svetu (in to od vedno, zbirali so ga že od starih Grkov in Rimljanov dalje), danes lahko kupujemo novce ali se o njih informiramo celo po internetu. To pa je zelo pospešilo ponarejevanje starih kovancev. Po pravici povedano so novce ponarejevali, odkar ti obstajajo in še posebno v srednjem veku (ko so jih kovali iz plemenitej-

Leta 1995 je Muzej novejšje zgodovine v Ljubljani izdal CD – ploščo za računalnik – o slovenskih bankovcih in kovancih, ki zelo natančno in z bogatimi podatki obravnava slovenski denar.

1802 – kovnica Hall – 15 soldov za Goriško grofijo.

ših kovin in so z lahkoto špekulirali na teži in na kovinski zlitini). Danes pa obstajajo zelo natančne tehnike ponarejevanja (celo z laserjem ali čisto preprosto novce nakujejo znova) in le profesionalni - poklicni numizmatiki se lahko včasih zavedajo prevare. Niso pa vsi ponaredki nastali zaradi goljufij: ob koncu osemdesetih let je npr. neka znana italijanska tvrdka, ki prodaja kekse, v paketih dodajala (za otroke seveda) slabe reprodukcije starih rimskih novcev (kot igračo in v promocijske namene), a celo te lahko sedaj najdemo v kaki zbirki nevesčega zbiralca. Da se ne bi pri nakupu opekli, naj povemo, da je za ponarejevalca najtežje doseči (pri ponaredku) isto težo ob istem premeru, kot ga ima originalni novce (te podatke zasledimo v specializiranih katalogih). Ob nakupu pri uradnih trgovcih in numizmatikih pa bi morali biti brez skrbi, saj za vse kovance, ki imajo višje cene, navadno priložijo tudi pismeno garancijo. Jasno je, da goljufi ponarejajo le tiste kovance, ki so redki in so zato dragi (seveda nam ne bo nihče ponujal novca po desetkrat nižji tržni ceni, že to bi nas moralo opozoriti, da nekaj ni v redu), z rednimi, ki imajo manjšo vrednost, ni takih skrbi. Čeprav se za numizmatiko zanimajo po celem svetu, kljub temu niso za tržišče zanimivi vsi kovanci (npr. malokdo v Italiji ali v Sloveniji zbira specifično kitajske ali korejske novce in obratno). Tako specifične zbirke bo pri nas težje prodati. Antični kovanci (stari rimski in grški še posebej) pa so zanimivi povsod po svetu, zato kroži tudi ogromno ponaredkov; pri nakupih moramo biti zelo previdni, da nas ne opeharijo.

Tudi državni bančni zavodi nas včasih s svojim ravnanjem opozarjajo, da ni vredno špekulirati z numizmatiko. V Banki Slovenije lahko npr. še vedno kupujemo tolarske zlatnike in srebrnike (vsaj tiste, ki niso še pošli) po isti ceni, kot kadar so jih izdali (od leta 1991 dalje). Banka Slovenije pa ni edina, ki nima čuta za numizmatično tržišče, saj je italijanska Zecca dello Stato pred kratkim spet ponujala vse srebrnike, ki jih je skovala od leta 1986 dalje po isti ceni kot ob izdaji (po 14 letih!). Za vse tiste, ki so se numizmatiki komaj približali, tako vedenje osrednjih denarnih zavodov seveda veseli, nekoliko bolj to moti že večše numizmatike in popolnoma ohromi trgovce, saj

Noriški novce (srebrnik) – 1. stoletje pr. Kr. – kovnica v Celju.

tako sploh nimajo tržišča za novejša novce. Drugi primer: leta 1997 je rimska Zecca izdala prvi redni kovanec po tisoč lir, na katerem je bil graviran zemljevid Evrope s popolnoma napačnimi mejami (Nemčija je bila še razdeljena, sploh ni bilo meja za Nizozemsko, Slovenijo in Hrvaško, Danska je pripadala Nemčiji, Istra pa Italiji ipd.); ker so nemški politiki uradno protestirali in je prišlo skoraj do diplomatskega škandala, se je zdelo, da bodo kovanec umaknili iz obtoka in nakovali novega. In res so ga nakovali (a so popravili le meje Nemčije, Nizozemske in Danske - Slovenskih in Hrvaških pa ne - baje da je vse le stilizirano in da ni treba, da popolnoma odgovarja resnici; priznati pa je treba, da Slovenija ni uradno protestirala zaradi tega) z enako letnico, napačnega pa niso vzeli z obtoka (verjetno zato, ker so jih že nakovali 180 milijonov kosov). Baje da so si ga nemški numizmatiki medtem zamenjevali po 15 krat višji ceni (podatek je iz specializirane revije) od realne. Kovanec, ki je bil skovan v tako veliki količini, pa ne bo nikoli postal redek (niti takrat, ko jih bodo dokončno vzeli iz obtoka zaradi zamenjave z evrom) in bo vedno opozarjal le na površnost italijanskega emisijskega zavoda (saj likovni predlogi za kovance morajo skozi razne komisije, predno so dokončno sprejeti, nihče pa se ni pred kovanjem zavedel napak) ter ne bo pretirano povečal svoje vrednosti.

Priznati pa je treba, da če s svojimi majhnimi investicijami v numizmatiko ne bomo s tem izjemno zaslužili, tudi našega denarja verjetno ne bomo napravili. Kajti čeprav numizmatično tržišče zelo počasi (a stalno) večja vrednost raznih novcev, skoraj nikoli se ta vrednost ne izgubi oz. ne pade. Če želimo prodati kovanec, ga bomo po kupni ceni prodali kadarkoli. In zato ne iščimo le posebnih, redkih, takih novcev, ki so skovani s kakšno čudno varianto; zadovoljimo se raje z zbiranjem navadnih kovancev, ki so šli z roke v roko in od katerih ima vsak svojo majhno zgodovino in iz katerih buhti duh časa in tudi nekaj skrivnostnega (vsaj dokler jih nismo dokončno preučili in spoznali). S takimi novci bo večje zadoščenje nadaljevati zbirko, jih klasificirati, urejevati, primerjati z drugimi itd. Tedaj bo numizmatika prava zgodovinska veda.

Iz spominov na starše (IV.)

Peter Merku

23. februarja 2000 je nemška televizija oddajala tretje nadaljevanje štiridelne serije "Hitlers Kinder" (Hitlerjevi otroci). V tej poglobljeni, resni dokumentarni seriji predvajajo stare dokumentarce, ki jih komentirajo in razlagajo še žive priče prikazanih dogodkov o mladinski vzgoji pod nacističnim režimom.

Serija spada v celo vrsto podobnih dokumentarnih oddaj v novem letu, ki naj bi preprečile, da bi polpretekla zgodovina šla v pozabo. Vprašal sem se, zakaj v tolikšnem številu? Morda, ker ob krizi, ki jo doživlja nemška demokracija zaradi denarnih afer v krščanski demokratični stranki, preti nevarnost, da bi se volilci odločili za kakega nemškega Haiderja, ali vsekakor za skrajne desničarske stranke. Očitno je ta protistrup že učinkoval, saj je izid zadnjih regionalnih volitev v Schleswig-Holsteinu dokaz stabilnosti nemške demokracije.

Ko sem torej sledil oddaji Hitlers Kinder, se mi je zdelo, da vidim sebe in svoje sovrstnike v otroških letih. Jasnó mi je postalo, da so Nemci posnemali italijanske mojstre, ki so imeli že večletne izkušnje, in le na novo potrdili, da učenci večkrat prekosijo učitelja.

Hitler je med svojim obiskom v Rimu leta 1938 zelo jasno pokazal, kako navdušen je bil nad velikim mojstrom. Kot poseben poklon učitelju je nad kljukastim križem nosil na rokavu tudi črn trikotnik z liktorkim fašijom in ob levem boku je imel pritrjeno na pasu bodalo fašističnih oficirjev.

Spomin me je ponesel v otroška leta in v razmišljanje, kako je bilo pri nas s fašizmom v šoli in v prostem času. Ko sem se jaz rodil, tri leta preden je Hitlerju uspelo povzpeti se na oblast, sem že bil organiziran, bil sem "volkuljin sin". Že malim otrokom so doma ali v jaslih pravili "figli della lupa" (volkuljini otroci) in so nosili uniforme! Sestavni del te uniforme je bil tudi velik kovinast "M", pripet na prsih. Čeprav sem Tržačan, si takrat nisem bil na jasnem, kaj to pomeni. Boljše tako!

Ko sem leta 1935 začel hoditi v šolo, sem postal "balilla". Duševno čiščenje je bilo tedaj že totalno. Slovenske kulturne ustanove so bile že zaplenjene, uničene ali zažgane, "šolska reforma" izvršena, naši učitelji so bili ubežniki, premeščeni, deportirani ali asimilirani. Knjige zažgane ali zaplenjene. Oče se je moral kot državni uradnik vpisati v fašistično partijo, mama kot učiteljica ravno tako. Le kaj bi lahko drugega storila, ko pa sta morala služiti

kruh za rastočo družino! Ob raznih prilikah so učenci in učitelji morali priti v šolo oblečeni v fašistične uniforme. Na koncu šolskega leta so se vrstila tekmovanja med razredi in najboljši so bili nagrajeni. Na telovadnem nastopu "balilla" aprila 1939 je četrti razred šole Morpurgo dosegel tretje mesto v lestvici. Učiteljica, moja mama, je dobila diplomó in srebrno kolajno. A namesto, da bi nam o tem doma navdušeno pripovedovala, se še danes živo spominjam, da ni bila nikakor vesela. Opravičevala se je, češ da ni naredila nič posebnega, da je samo skupaj s šolarkami z veseljem telovadila. Meni se je kar čudno zdelo, vendar nisem bil v stanju, da bi si zaradi tega delal preglavice. Šele dolgo po njeni prerani smrti sem govoril o tem z očetom. Razložil mi je, da sta starša ves čas fašizma pazila, da bi se z bratom ne navduševala preveč za režim. Dajala sta nam po malem, zavestno in brez prestanka "protistrupa", kot se je on izrazil. Tudi takratno mamino zadržanje je spadalo v to taktiko.

Osnovna šola Morpurgo, enonadstropna stavba z lepim vrtom, na katerem so rasle celo palme, je stála v sončnati legi nedaleč od "Stabilimento tecnico" oziroma "Fabbrica macchine" pri Sv. Andreju. Lega je bila zares čudovita. Pod gričem Sv. Vida se je pogled razprostiral po miljskem zalivu. Mi smo stanovali na sedanji ulici Locchi, ki je takrat nosila ime Revere. Ker pa g. Revere kot Žid v Trstu ni bil zaželen, so jo prekrstili v Locchi, ime, ki ga še vedno nosi, iz česar bi lahko sklepali, da si ljubezen do bližnjega in želja po popravilu krivic še nista utrlji poti do Trsta. Vsakič, ko sem se odpravil od doma v šolo k mami in sem hodil po pločniku pred tovarno mo-

Mama z razredom na Montebellu, ko je bila nagrajena.

Hitler v Rimu leta 1938 z vidnimi fašističnimi okraski.

torjev, sem si domišljjal, da bom naletel na starega očeta, ki bo kot nekdanji orodjar v tej tovarni kosil stoje pred vhodom, kar mu je prinesla v jerbasu "portapranzi" iz starega mesta, neglede na to, ali je padal dež, pihala burja ali pripekalo poletno sonce, da je že toplota, ki je odsevala od visokega kamnitega obzidja tovarne bila tako huda, da je pot kar kapljal od nosu.

Pravzaprav se je bolj po redko dogajalo, da sem šel po mamo, zato da se vrneva skupaj domov. Hodil sem namreč v osnovno šolo De Amicis v ulici Carlo Combi. Če se je po šolskem urniku moj pouk končal prej od maminega, sem naredil par korakov in jo obiskal. Tekel sem dol po travnikih med kmetijami, ki so tam še obstajale, tudi tista, kamor sta hodila starša po mleko za brata in zame, ko sem komaj shodil. Da, na pobočju griča Sv. Vida so bili še slovenski kmetje!

V šoli Morpurgo je bila mama nameščena leta 1933 in dobila je dekliški razred. Ko se je pouk končal, sem smel stopiti v razred. Čutil sem se kot petelin v kurniku. Bil sem pač učiteljčin sin. Ta občutek se je stopnjeval, ko sem bil v uniformi in v središču pozornosti.

Nemška televizija je v seriji "Hitlers Kinder" z veliko tenkočutnostjo in globokim razmišljanjem prikazala, kako so nacisti znali zavajati in motivirati mladino, jo celo fanatizirati v taki meri, da se je na tisoče teh mladih "vojakov" med 13. in 17. letom starosti tik pred koncem vojne žrtvovalo v takozvanem "Volkssturm" za svojega Führerja in niso klonili do zadnjih dni, ko so starejši vojaki z večletno izkušnjo že zdavnaj uvideli nesmiselnost nadaljevanja vojne in se skušali kakorkoli mogoče poskriti. Pri mladcih pa niti prigovarjanje staršev ni zaleglo, saj so ti mladi fanatiki postali nevarni celo zanje.

Mlad, motiviran otrok, ki ni slutil, kaj se resnično dogaja, ker si ni bil svest zlorabe, je rade volje pristopil k fašističnemu teatru. Tako je bil po vrsti vključen v "manipoli, centurie, battaglioni", kjer je bil discipliniran, podvržen nenehni propagandi in pod kontrolo partije. Vsi diktatorski režimi so bili v tem oziru enaki, hoteli so imeti zase mladino, ki se da zapeljati. Ti dokumentarci so mi še en-

krat potrdili, da je Hitler vso svojo mladinsko organizacijo zgradil po vzoru že obstoječe Mussolinijeve fašistične mladine, z razliko, da je imel na razpolago ogromno več sredstev in pa narod, ki je bil po mentaliteti bolj naiven in po naravi bolj discipliniran kot italijanski.

Tudi jaz sem bil vključen v ta teater. Moji starši so gledali na to z grenkobo v srcu. Niso pa vsi starši bili taki. Presenečenje in veliko razočaranje je na primer oče doživel, ko je tik pred vojno srečal bivšega orkestraša Glasbene matice, ki se je bahal, da je postal kapetan vojske. Oče se je takoj zbal in začel paziti, kaj govori. Znančev sin je danes popolnoma asimiliran. Zgovoren primer te razdiralne politike je bila tudi slovenska družina iz Rojana, kjer je sin zmerjal starše s "ščavi".

Do konca svojih dni bom hvaležen materi in očetu, ki sta znala v naši družini tako imenitno dozirati "protistrup".

Dejstvo, da sem bil sin državnih uslužbencev in da je bila moja uniforma vedno v najlepšem redu, je privedlo do tega, da so me vključili v "manipolo tipo". Vsled tega sem moral velikokrat iti ob nedeljah oblečen kot balilla v šolo in prisostvovati dviganju zastave ter se udeležiti predvojaških vaj. Te so se vršile na njivi za šolo. Nosili smo puško, ki je bila le malo manjša od tiste, ki so jo imeli orožniki, torej še vedno dovolj težka, in je imela

Z bratom Pavletom kot "balilla".

nataknen bajonet. Morali smo teči, se na povelje vreči na tla, spet vstati, teči in tako dalje. Drugič smo morali hitro razporediti po terenu telefonske žice in se pogovarjati o "premiki sovražnika".

Večkrat smo imeli uradna telovadna tekmovanja za šole, ali takozvane "ludi juveniles", kajti vse je moralo biti "rimskega izvora", tudi naša imena, kot na primer: Mercù, ali Pescatori, ki se je prej imenoval Fischer in še prej Ribarič, ali Schweiger, ki je dobil ime Silenti, ali Kocijančič, ki je postal Canciani in podobno. Manipolo tipo je moral za vežbo pred uradnim nastopom korakati okoli stadiona s puško na rami ob vsakem vremenu, tudi če je deževalo. Meni se je zdelo, da traja ta obhod celo večnost. Medtem ko sem jaz torej izpolnjeval svojo dolžnost izven stadiona, je mama morala nastopiti s svojimi učenkami na stadionu. Danes si lahko zelo dobro predstavljam, kako je morala biti zame v skrbeh, ki sem bil šibkega zdravja in bolehal za naduho. Če si med korakanjem zgubil takt, si takoj dobil brco v zadnjico od "centurijona" fašistične milice, ki nam je poveljeval. Kot da ne bi zadostovala puška na rami, ki je s časom postajala vse težja, da se je jermen naravnost zarezal v naše otroške rame, ki so začele pošteno boleti, smo na koncu proslave morali še korakati na stadionu na čelu parade tik za "labarom", ki je bil najvišja insignija režima.

Beseda parada me spominja na bivšega delovnega kolego v Erlangu, inženirja Senga, ki je tako "ljubil" vse, kar je nosilo uniformo in paradiralo, da je pravil: "Das Militär ist des Teufels Werk und die Parade ist sein Hochamt". (Vojska je hudičevo delo in parada je njena velika maša.)

Ko sem se neke nedelje z drugimi mulci igral na našem dvorišču, sta me presenetila dva orožnika, ki sta me iskala. Mama, ki je z balkona to opazila, je pritekla dol in se z njima pogovorila. Ne vem, kako ju je utegnila prepričati, da sta odšla, ne da bi jaz utrpel kakih sitnosti. Pozabil sem bil namreč iti k dvigu zastave.

Medtem se je bližal dan, ko bi septembra 1938 veliki Duce prišel na uradni obisk v Trst. Priprave za ta obisk so bile impozantne. Pred občinsko palačo so postavili veliko govorniško tribuno. Po gričih, ki obdajajo Trst s severne strani, so razporedili simbolne napise fašizma, ki so ponoči žareli in bili tako veliki, da jih je bilo mogoče brati tudi z nabrežja. Blizu ceste, ki se iz mesta vije proti Kontovelu, če se prav spominjam, so bile postavljene tri ogromne črke: "DUX".

Tudi oče si je moral za to priliko obvezno kupiti uniformo, kajti za tak izjemen obisk so morale "quadrate legionari" popolnoma napolniti Veliki trg. Bil sem z njim, ko si je v trgovini Salamander na Borznem trgu kupil visoke črne škornje. Vem, da je imel velike težave pri obujanju. Verjetno se mu je v notranjosti to tako upiralo, da so bile mišice skrajno napete, tako da so bile noge nabrekli. Prisostvovati je moral Mussolinijevemu govoru na Velikem trgu. Po vojni mi je pripovedoval, da se je vsakič proč obrnil, ko je opazil fotografa, ki usmerja svoj aparat proti njemu. Dejansko ne eksistira, v kolikor jaz vem, ena sama fotografija z njim v uniformi. Mislim, da je bilo to prvič in zadnjič, da jo je oblekel. Po vojni jo je podaril Stalnemu slovenskemu gledališču, kamor tudi spada: v teater!

37. literarna nagrada "Vstajenje" za leto 1999

Dne 18. aprila 2000 so se zbrali v Trstu na sedežu Slovenske prosvete, ul. Donizetti 3, odborniki zamejske literarne nagrade "Vstajenje", in sicer prof. Zorko Harej, prof. Lojzka Bratuž, prof. Robert Petaros, prof. Neva Zaghet, prof. Diomira Fabjan Bajc, prof. Zora Tavčar Rebula in Marij Maver in po daljši razpravi pregledali in ocenili knjige, ki so izšle leta 1999 v zamejstvu in zdomstvu.

Iz lanske izvirne bogate literarne bere je komisija v ožji izbor sprejela 22 del.

Po izčrpnih razpravi se je soglasno odločila za pesniško zbirko Milene Šoukal Ptice na poletu. Dokaj obsežen antološki izbor iz polstoletnega pesnjenja slovenske emigrantske pesnice iz Chicaga je izšel lani v zbirki Žerjavi pri celjski Mohorjevi družbi. Milena Šoukal izkazuje kultivirano pero, moderen literarni prijem, široko in svetsko tematiko, izvirno severnoameriško motiviko in sodoben pesniški izraz. Posebej občutljiva je za strahote današnjega sveta in njegovo nasprotje, prazni blesk potrošništva v najbolj razviti državi, kjer živi. Z močjo svojega humanističnega uvida pa ji uspeva ohraniti kanček vere v človeka. Ranljiva in razbolena se v poeziji rešuje v refleksijo, najbolj prepričljiva pa je, ko s pretanjeno lirično občutljivostjo izpoveduje svojo krhkost in samotnost v izbrani metaforiki.

Med emigrantskimi pesniki slovenske emigracije je najmodernejša, zato jo je - ob njeni hermetičnosti - bolje sprejela mlajša kritična generacija.

Denar za nagrado je prispevala Zadrudna kraška banka z Opčin.

* * *

Po dolгих letih predsedovanja je odstopil iz odbora za literarno nagrado Vstajenje njen ustanovitelj in dolgoletni koordinator prof. Martin Jevnikar. Člani odbora, v katerega so z letosnjim letom pristopili prof. Lojzka Bratuž, prof. Robert Petaros in prof. Neva Zaghet, so vzeli na znanje odstop in izvolili novega koordinatorja v osebi prof. Lojzke Bratuž. Člani odbora izražajo javno zahvalo prof. Martinu Jevnikarju za požrtvovalno strokovno delo v komisiji, katere duša in gibal je bil vse od leta 1963, ko je bila nagrada Vstajenje ustanovljena, in h katere uveljavitvi je pripomogel s svojim delom in ugledom.

Trst, 18. aprila 2000

Komisija literarne nagrade "Vstajenje"

Pogrešani tržaški padalec (I.) Ivo Jevnikar

V "Spisku padalcev", ki ga je 8. julija 1945 sestavil šef III. odseka Ozne za Slovenijo, lahko med drugim beremo: "Fegec Marjan: roj. 4. XII. 1917 v Trstu, tehnik. Bil v angleški vojski in se spustil s padalom v Slovenijo skupno z angleško misijo pri GŠS 23. VI. 1944. leta. Kmalu nato pa je vstopil v NOV. Je dober organizator in ima dobre zveze po vseh brigadah XV. divizije. Sedaj inštruktor v minerskem b. XV. divizije. Je zelo inteligenčen, zelo spreten v svoji službi. Razpolaga z velikimi vsotami denarja. Obdržal je tesne zveze z anglo-ameriško misijo."⁽¹⁾

V njegovo osebno mapo je britanska služba SOE, ki ga je izurila v vseh bojnih veščinah in padalstvu, 7. februarja 1942 med drugim zapisala naslednje oznake: "Značaj: odličen. Zdravje: odlično. Opombe: zelo inteligenčen. Hitro dojema. Zelo iznajdljiv. Zanesljiv in sposoben. Občutno je izstopal pri urjenju. Organizator."⁽²⁾

Marjan Fegec je novembra 1945 izginil in njegova usoda v rokah Ozne do danes ni pojasnjena. Štejemo ga lahko za Tržačana, čeprav ni bil rojen v Trstu in so tudi ostali podatki, ki so navedeni zgoraj, ali pa so bili kje objavljeni, marsikdaj netočni. Njegova železničarska družina pa se je ustalila v Trstu, kjer njegov spomin še živi med svojci.

Pred opisom njegove življenjske poti pa bom navedel dragocene spomine na pogrešanega prijatelja in iskrene občutke ob razkritju, kaj se je z njim zgodilo, šele točno 54 let po dogodkih, kot mi jih je opisal naključni udeleženec komemoracije padlih in pobitih padalcev v Škrbini preteklega novembra Tone Keš.⁽³⁾

**"Kako mi je bilo,
Vam ne bom opisoval - groza..."**

"Fegec Marjana sem spoznal dne 4. avgusta 1945 v kranjski vojaški kasarni, ko sem bil postavljen za politkomisarja protiletalskega bataljona v sestavi artilerijskega polka 15. divizije. Ko sem nastopil službo, so v tej enoti že bili:

- poveljnik enote, Birska Vlado, predvojni učitelj, Primorec, že pred II. svetovno vojno emigrant v bivši kralje-

vi Jugoslaviji, po demobilizaciji iz vojske pa dolgoletni ravnatelj šole v Rogaški Slatini - umrl pred nekaj leti;

- komandir I. čete, podporočnik Fegec Marjan;
- komandir II. čete, podporočnik Zajc Jože;
- komandir III. čete, podporočnik, katerega imena se več ne spomnim.

Spominjam se, da so me takrat vsi omenjeni starešine enote zelo lepo sprejeli, čeprav sem bil od njih šest do deset let mlajši. Že zaradi dejstva, da sem bil takrat kot 20-letnik že kapetan in kot Primorec v partizanih s 16. letom, nosilec partizanske spomenice 1941, sem bil za vse nje takoj spoštovanja vreden.

Še posebej sta se z mano takoj zblížala Marjan in Jože Zajc. Marjan je bil lep, visok, postaven oficir pri za mene zrelih 26 letih. Vsaka njegova beseda je bila preudarna in na mestu, zato je užival posebno avtoriteto. Enostavno sem ga imel takrat tudi jaz, nešolan oficir, za vzor. Vojake in starešine enote je v najkrajšem času tako izuril v uporabi protiletalskih topov (flakov), da ga je občudoval ves artilerijski polk. Bil je pronicljiv organizator, poln vedno novih, svežih idej, zato so ga vojaki, starešine in nadrejeni, med katerimi sem bil tudi jaz, nadvse cenili in občudovali. Zlasti je imel izreden posluš za zvezo, telefonijo in vojaško tehniko. Pri pouku osebja enote je znal spodbuditi in pridobiti ne samo podrejene, temveč tudi nadrejene. Vedno nam je uspevalo ustvariti neko posebno - pripadniško vzdušje vseh protiletalcev, zato smo bili nadrejeni in podrejeni nanj kar ponosni. Bil nam je takrat še neukim, mladim partizanskim starešinam ne samo avtoriteta in vzor sposobnega in dinamičnega oficirja, ampak tudi kolega in prijatelj vsem v enoti.

Še posebej smo torej prijateljevali Marjan, Jože Zajc in jaz. Vsak dan smo po delovnem času skupaj hodili na kosilo in večerjo, potem pa vsi trije v kino, gostilno ali na ples. Bil je veseljak, imel je rad glasbo, rad je plesal. Na plesu je izvajal figure, da so ga vsi občudovali. V Kranju si je dobil lepo dekle. Toliko o Marjanu Fegecu kot človeku.

In takega Marjana nekega novembrskega dne 1945, datuma se ne spominjam, ni bilo v službo. O tem sva Vlado Birska kot poveljnik in jaz kot politkomisar enote takoj obvestila nadrejeno poveljstvo. To pa nama je odgovorilo, da je oficir Marjan Fegec kot Tržačan dezertiral v Trst in da naj "zadevo Fegec Marjan" staviva "ad acta". Tako je tudi bilo.

10. decembra 1945 so me poslali na štiriletno šolanje v Beograd, "zadeve Fegec Marjan" pa nisem nikoli pozbil. Vsa povojna leta sem se spraševal, ali je mogoče, da je tako inteligenčen, kulturn, sposoben, nadvse nepo-

Marjan Fegec.

sreden, prijazen človek tako spretno fingiral prijateljstvo, čez noč pa dezertiral in se nikdar več ni oglasil.

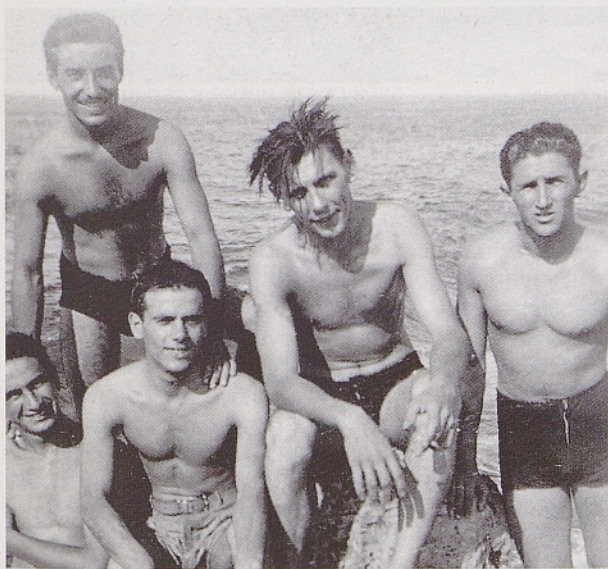
Leta 1967 sem v Izoli srečal Jožeta Zajca. Takoj sva načela primer Marjana Fegeca. V vsem se je strinjal z mano. Tudi on ni vedel nič. Od takrat se z Zajcem ni sva videla.

In kakšno naključje: november 1945 in november 1999. Torej - po 54 letih - 7. novembra 1999 na proslavi v Škrbini preberem seznam umorjenih padalcev na plošči in naletim na priimek in ime: Fegec Marjan, rojen 1919 v Trstu. Kako mi je bilo, Vam ne bom opisoval - groza."

Prostovoljec decembra 1941

Marjan Fegec je bil eden izmed tistih primorskih fantov, ki so bili italijanski vojaki v Libiji, v britanskem ujetništvu pa je stopil v jugoslovansko kraljevo vojsko na Bližnjem Vzhodu. Ko je poveljstvo decembra 1941 iskalo prostovoljce, ki bi bili pripravljeni oditi v Jugoslavijo, da bi se pridružili tamkajšnji gverili, in so se vsi častniki razen dveh odtegnili vabilu, je bil Fegec med slovenskimi podčastniki, ki so se javili in jih je potem izurila posebna britanska služba SOE, h kateri so naposled prestopili.⁽⁴⁾

Iz dokumentov, ki jih hranijo svojci,⁽⁵⁾ izhaja, da se je Marjan Fegec (uradno Mario Fegez) rodil 4. decembra 1919 v kraju Sv. Petar u šumi v občini Tinjan v puljski pokrajini. Od tam je bila mati Evfemija Kralič (poitalijančeno Gralli, roj. 1894), medtem ko je bil oče Franc, železničar, iz Budanj na Vipavskem (roj. 1887). Imel je še mlajšega brata Eralda. Prvi razred osnovne šole je Marjan obiskoval na Ciril-Metodovi šoli v Trstu, zaradi očetove premestitve pa je šolanje nadaljeval v Colicu (severna Lombardija), od 1932 pa v Vogheri (južna Lombardija), kjer je obiskoval poklicno trgovsko šolo. Družina se je poleti ali jeseni 1939 vrnila v Trst, kjer je živela prej na Kolonkovcu, potem v Ul. De Amicis, on pa je bil takrat že pri vojakih, saj so Angleži zapisali v njegovo osebno mapo, da je bil štiri leta italijanski vojak. Ohranjene so njegove razglednice ali pisma domačim, ki v letu 1938

V Tripolisu okt. 1939.

Marjan Fegec v libijski puščavi.

omenjajo Tortono, Alessandrio, leta 1939 pa že Libijo. Bil je šofer vojaških tovornjakov (6. maja 1940 je iz Tripolisa javil, da upravlja težka vozila Lancia pri enoti "41. autotoreparto", pozneje je iz Tobruka pisal, da s tovornjakom oskrbuje 20. oklopni bataljon, vojna pošta 220), imel pa je podčastniški čin ("caporal maggiore"). V pismih iz Afrike, ki so vsa v italijanščini, sprva (6. maja 1940 iz Tripolisa) prekipeva domotožje, mučita ga brezdelje in družba neukih in neotesanih fantov iz južne Italije, kasneje pa piše (21. sept. 1940 iz Tobruka), kako so zasedli Sidi Barrani in upa v zmago.

Kaj se je potem dogajalo z njim, ni jasno. Januarja 1941 je postal britanski vojni ujetnik v Tobruku. Prej omenjeni dokument SOE z dne 7. februarja 1942 pravi, da je v Tobruku januarja 1941 dezertiral, se pridružil avstralskim četam, nato delal z Britanci v Kairu in se 15. julija 1941 vključil v jugoslovansko vojsko. V osebno mapo so zapisali, da slovensko govori narečno, italijansko odlično, francosko dovolj, poljsko pa nekoliko; da odlično pozna severno Italijo, Ljubljano in Libijo, kjer je prebil štiri leta; da je z Britanci opravil šesttedenski splošni in pa padalski tečaj ter da dobro obvlada sabotažo, topografijo, bojevanje brez orožja, opazovanje in rabo orožja.

(se nadaljuje)

Opombe

- ¹⁾ Arhiv Republike Slovenije, III. dislocirana enota (odslej: AS III), 301-86 (Angleška vojna misija).
- ²⁾ Ta in še en dokument, ki ga je slovenski zgodovinar našel v zbirki SOE v londonskem državnem arhivu (PRO), so Fegečevi svojci dobili po prijateljskih zvezah (kopija, zaenkrat brez signature, pri avtorju).
- ³⁾ Pismo z dne 12. jan. 2000. O komemoraciji primorskih padalcev 9. nov. 1999 v Škrbini glej Mladiko, 1999, št. 9, str. 211-213.
- ⁴⁾ Takrat so se javili Stanko Simčič, Cvetko Šuligoj, Ivo Božič, ki so še živi in jih med drugim poznamo iz spominov, ki so jih objavili v tej rubriki (Simčič in Šuligoj v Mladiki 1995, št. 5-6, str. 111-114 in tudi kasneje; Ivo Božič v Mladiki 1997, št. 7, str. 136-138); Valter Gorjanc, ki je padel junija 1944 v Baški grapi; Zdravko Piško in Anton Zupan, ki potem nista bila odvržana s padalom; Alojz Černigoj in Marjan Fegec, ki sta izginila po vojni.
- ⁵⁾ Posebej mora biti omenjen nečak Alessandro Fegez, ki mi je rad posodil dokumentarno in fotografsko gradivo.

Iz delovanja Društva slovenskih izobražencev

Po velikonočnih praznikih so v DSI obnovili redno kulturno sezono ponedeljkovih srečanj. Prvo tako srečanje je bilo 8. maja, ko so slovesno podelili letošnjo nagrado Vstajenje slovensko-ameriški pesnici Mileni Šoukal. Predstavitve pesnice in njene dela je pripravila prof. Zora Tavčar, njen tekst je prebral Livij Valenčič, pesmi pa je recitirala Matejka Peterlin. Na koncu smo poslušali posnetek slovenskih ljudskih pesmi, ki jih je posnela pesnica v ZDA. Denarno nagrado je v imenu Zadružne kraške banke podelil dr. Marijan Bajc. Naslednji ponedeljek, 15. maja, je v Peterlinovi dvorani nastopil inž. Vladimir Vremec, ki je predaval o Maroku, njegovi krajini, ljudeh in vrtovih. Predavanje je ponazoril z diapozitivi. V ponedeljek, 22. maja, so v DSI predstavili dve knjigi dnevnikov, ki sta ju napisala Vinko Ošlak in Alojz Rebula. Knjigi sta izšli pri tržaški Mladiki in celovski Mohorjevi. Uvodno besedo v večer je napisal Saša Martelanc, o svojih delih pa sta nato govorila avtorja. Zadnji ponedeljek v maju je bil tudi posvečen predstavitvi knjige. Knjigo "Nit preteklosti v prihodnost" o ljudski noši na Tržaškem, ki jo je napisala Adriana Cibic, je predstavila Živa Gruden. Večer so popestrile narodne noše in harmonikar Egon Tavčar s "frajtonerco".

MERKÛJEVE OTROŠKE SKLADBE

V Državni knjižnici v Trstu so 5. aprila predstavili otroške skladbe, ki jih je skladatelj Pavle Merkù uglasbil na besedilo italijanskega pesnika Roberta Piuminija. Skladbe so izšle v zbirki "Piumini da canto", "Quando ride un bambino" in "Semi di suono". Skladbe je na predstavitvi izvajal zbor "I Piccoli cantori della città di Trieste" pod vodstvom Marie Susovsky. O skladbah sta govorila poznavalec mladinske literature Livio Sossi in muzikolog Giovanni Acciai. Na ogled so bile tudi ilustracije Jasne Merkù h knjigi "Quando ride un bambino".

Prof. Lojzka Bratuž podaja utemeljitev nagrade Vstajenje pesnici Mileni Šoukal.

Pisatelj Alojz Rebula in Vinko Ošlak na predstavitvi dnevnikov v DSI.

Slovenija v svetu

Izseljensko društvo Slovenija v svetu (Štula 23, 1210 Ljubljana-Šentvid, e-mail: drustvo.svs@guest.arnes.si) je v preteklih mesecih izdalo dve številki svoje "kulturne, informativne vezi" Slovenija v svetu. V št. 2000/1 so obširna poročila o delu v letu 1999 in načrtih za leto 2000, v št. 2000/2 sta poleg številnih drobnih novic in podatkov turistično-domoznanski in otroški kotichek. Objavljeno je tudi vabilo na VII. Tabor Slovencev po

svetu, ki bo 17. junija v Zavodu sv. Stanislava v Šentvidu na temo Republika Slovenija - mati ali mačeha Slovincem po svetu. Predavali bodo raziskovalci dr. Marjan Drnovšek, dr. Marina Lukšič Hacin, dr. Andrej Vovko, izseljenska duhovnika Janez Pucelj in David Taljat, pisatelj Zorko Simčič in predsednik Svetovnega slovenskega kongresa dr. Jože Bernik, somaševanje pa bo vodil slovenski metropolit dr. Franc Rode.

DESET LET TEČAJEV

V prostorih industrijskega tehničnega zavoda Malignani v Vidmu so 6. aprila proslavili 10-letnico tečajev slovenščine, ki jih tam vodi prof. Marino Vertovec. Doslej jih je obiskovalo kakih 300 mlajših in starejših. Ob obletnici sta spregovorila ravnatelj zavoda Fabio Illusi in generalna konzulka RS v Trstu Jadranka Šturm Kocjan, ki je tudi odprla razstavo o Sloveniji na znamkah, ki jo je pripravila tečajnica Rita Silan iz Codroipa. Razstavo so kasneje prenesli v galerijo Ars v Gorici.

PREDSEDNIK SAZU V GORICI

Knjigo literarno zgodovinskih razprav predsednika Slovenske akademije znanosti in umetnosti prof. Franceta Bernika Obzorja slovenske književnosti so 7. aprila predstavili tudi v galeriji Ars v Gorici. Srečanje z avtorjem je uvedla prof. Vida Bitežnik, večer pa je vodil Janez Povše.

40. OBČNI ZBOR ŠOLNIKOV

Sindikata slovenske šole v Trstu, ki ga vodi tajnica prof. Vesna Danieli, je imel svoj 40. redni občni zbor. Trenutno ima kakih 180 članov, čeprav je slovenskih šolnikov na Tržaškem skoraj dvakrat toliko: 44 vzgojiteljic, 140 učiteljev in učiteljic, 63 profesorjev in profesorice na srednjih in 103 na višjih srednjih šolah.

MLADINSKI SEMINAR NA TIROLSKEM

Zveza mladinskih organizacij evropskih narodnih manjšin YEN, s slovensko kratico MENS, je svoj tradicionalni seminar v tednu pred veliko nočjo tokrat izvedla na Južnem Tirolskem. Pripravila ga je tamkajšnja krovna mladinska zveza Südtiroler Jugendring. Med 120 udeleženci iz 21 včlanjenih organizacij je bilo tudi sedem tržaških Slovenk in Slovencev, ki so zastopali Mlade v odkrivanju skupnih poti in Mladinsko sekcijo Slovenske skupnosti, ter pet koroških Slovencev.

POKLON ARH. SIMONITTIJU

Tudi v Tržaški knjigarni sta Renzo Rucli in Giovanni Vagnaz odprla razstavo in predstavila knjigob o rajnem beneškem javnem delavcu arh. Valentinu Simonittiju.

UMRL SLIKAR LOJZE SPACAL

Dne 6. maja je na domu v Trstu umrl nestor slovenskih in pa tržaških slikarjev, mednarodno priznani umetnik Lojze Spacal. Še 25. aprila je bil navzoč pri odprtju velike retrospektivne razstave v Moderni galeriji v Ljubljani, ki jo je postavil in uredil njen katalog Igor Kranjc, odprl pa predsednik Kučan. Na njej je na ogled 100 slik, 150 grafik, 8 poslikanih grafičnih matric, 7 lesenih skulptur, 4 tapiserij in 1 osnutek za tapiserijo.

Rajni umetnik se je rodil 15. junija 1907 v Trstu. Z 11. letom je kot sirota postal pleskar, končal pa je Ciril-Metodovo ljudsko in meščansko šolo pri Sv. Jakobu. Kot antifašističnega Slovence so ga italijanske oblasti leta 1929 za tri leta konfinirale v južno Italijo, kjer je spoznal svoj umetniški talent in začel spet študirati. Leta 1932 je opravil maturo na umetnostnem liceju v Benetkah, pozneje pa se je izpopolnjeval na akademiji v Breri in na šoli za dekorativno umetnost v Monzi. Postal je profesor risanja in imel prvo samostojno razstavo leta 1940. Med vojno je bil spet zaprt, konfiniran in v posebnih bataljonih. Poslikal je cerkev v Gradnem (1944), pozneje nekaj potniških ladij, ob mnogostranskem ustvarjanju pa se je po vojni povzpел med vodilne nove grafike v Italiji. V Sloveniji je sicer razstavljal in vnašal moderne poglede, vendar je bil še sredi 50. let slabo zapisan, saj je ideolog Boris Zihelr o njem, Avgustu Černigoju, Stanetu Kregarju in nekaterih drugih izjavil, da so "nam politično tuji. So v glavnem reakcionarji, klerikalci, medtem ko naši mlajši ljudje - komunisti - ne pridejo nikamor". Pozneje pa je bil deležen največjih priznanj v Sloveniji in Jugoslaviji, kot tudi v Italiji. Njegova dela so v številnih muzejih in galerijah, stalna razstava pa je v Štanjelu.

Spacala so pokopali 13. maja v Škrbini na Krasu, kjer si je pred leti uredil hišo in atelje. Pogrebni obred je vodil komenski župnik Peter Černigoj, pred odprtim grobom pa so spregovorili komenski župan Uroš Slamič, tržaški podžupan Roberto Damiani in pesnik akademik Ciril Zlobec. Pred tem so na žalni slovesnosti v Štanjelu govorili veleposlanik v Sarajevu in rajnikov prijatelj Drago Mirošič, italijanski veleposlanik v Ljubljani Norberto Capello in likovni kritik Zoran Kržišnik.

KANADSKI KONGRES

V dvorani slovenske župnije Brezmadežne s čudodelno svetinjo v Torontu je bil 1. aprila deseti občni zbor Kanadsko slovenskega kongresa. Povezan je bil s kulturno prireditvijo in razstavo slovenskih slikarjev iz Kanade. O delu kanadske podružnice Svetovnega slovenskega kongresa so poročali predsednik izvršnega odbora dr. France Habjan in drugi predstavniki. Kot slavnostni gost pa je spregovoril guverner Banke Slovenije dr. France Arhar iz Ljubljane.

25. APRIL, ODPRTA MEJA, PRAZNIKI

Ob 55-letnici konca druge svetovne vojne in osvoboditve je bila v največjem vrsta spominskih svečanosti. Odmevna je bila skupna večdnevna pobuda vseh vaških organizacij na Opčinah z baklado in akademijo pred spomenikom padlim 3. maja, odkritjem župnijskega spomenika padlim v prvi in drugi svetovni vojni pri Banih, orientacijsko igro v priredbi skavtov in tabornikov idr.

Zveza slovenskih kulturnih društev je skupno s krajevnimi društvi in občinskimi upravami na Tržaškem sočasno priredila sedem svečanosti pred spomeniki padlih.

Društvo Edinost je ob 55-letnici konca krutega delovanja Posebnega inšpektorata javne varnosti za Julijsko krajino ("Collottijeva tolpa") priredila komemoracijo pred njegovim zadnjim sedežem v Ul. Cologna v Trstu.

Stekla je tudi vrsta prireditev ob "odprti meji", ki se je razširila še na nove odseke in na Goriško.

Začel se je tudi niz praznikov na prostem, začenski z Majenco v Dolini, Praznikom frtalje v Rupi in drugimi že tradicionalnimi vaškimi prireditvami.

PRIČEVANJE SAVINE RUPEL

V Trstu so 9. maja predstavili knjigo zgodovinarja Marca Coslovicha Storia di Savina. Testimonianza di una madre deportata (Savinina zgodba, pričevanje deportirane matere), ki je izšla pri ugledni založbi Mursia in za katero je napisal spremno besedo predsednik poslanske zbornice Luciano Violante. Gre za dokumentiran popis trpljenja v taborišču Ravensbrück, ki je nastal na podlagi intervjuja z nekdanjo interniranko Savino Rupel s Proseka.

Skupina članov DSI ob spomeniku na Lajšah maja letos.

Novi mučenci

Papež Janez Pavel II. je na eku-menski svečanosti v Koloseju 7. maja razglasil 12.692 mučencev 20. stoletja. Toliko primerov so doslej zbrali na predlog posameznih škofovskih konferenc, a delo se še dopolnjuje.

Slovenski škofje so že septembra 1998 poslali v Rim 204 primerov mučeništva, ki jih bodo s poudarkom navedli tudi na letošnji komemoraciji v Kočevskem Rogu 18. junija, saj gre v veliki večini za žrtve komunizma.

Avstrijski škofje so v svoj seznam vključili tudi deset mučencev iz Koroške. Med njimi je šest Slovencev in Slovencev, žrtev nacizma.

Za Trst in Gorico nismo zasledili podobnih objav, nekaj rojakov, rojenih ali kdaj delujočih v sedanjem zamejstvu, pa je na seznamu slovenske škofovske konference.

SPOMIN NA ZORKA JELINČIČA

V Novi Gorici so 7. maja poimenovali novo ulico po soustanovitelju Tigra, kulturnem delavcu, publicistu in planincu Zorku Jelinčiču. Odkrili so mu tudi doprni kip, delo Zmaga Posege. V imenu obeh prirediteljev sta spregovorila predsednik sedanjega Društva TIGR Svito Vižintin in novogoriški župan Črtomir Špacapan. Slavnostni govornik je bil pisatelj Saša Vuga. Nastopili so še zbor Provox, Goriški pihalni orkester in igralec Janez Starina.

Planinsko društvo Tolmin pa je 20. maja priredilo zgodovinski simpozij o Zorku Jelinčiču s 16 referati, ki bodo jeseni izšli v posebnem zborniku.

KIPI IMPRESIONISTOV

Ob prazniku mesta Ljubljane so 14. aprila v parku ob cerkvi v Trnovem v odkrili doprsne kipe Draga Tršarja, ki upodabljajo umetnike Matēja Sternena, Ivana Groharja, Riharda Jakopiča in Matijo Jamo. Prostor je uredil arh. Jože Motoh, ki je pred časom že preuredil tamkajšnjo cerkev.

ŠLENC NA CD-JU

Založba DZS iz Ljubljane je izdala v elektronski obliki, na zgoščenki, Italijansko-slovenski slovar Sergija Šlencja, ki je v knjigi izšel leta 1997.

ANDREJ JEMEC V TRNOVCI

V galeriji Skerk v Trnovci so 6. maja odprli razstavo slikarja Andreja Jemca z naslovom Sonce sije za vse. Spregovorili so likovna kritika Zoran Kržišnik in Marianna Acerboni, župan Marino Vocci in gostitelj Jože Škerk. Nastopil je tudi duo Davide Casali-Aleksander Ipavec.

Škerkova domačija v Trnovci.

NAGRADE SKLADA S. TONČIČ IN SLORI

Slovenski visokošolski sklad Sergij Tončič iz Trsta je 14. aprila podelil nagrado Dr. Frane Tončič za leto 1999 Barbari Zlobec iz Milj za magistrsko nalogo Jadransko morje v Lukanovem epu Pharsalia, ki jo je napisala ob mentorstvu prof. Kajetana Gantarja v Ljubljani. Priznanji, za kateri sta prispevala slovenski generalni konzulat v Trstu in Zadržna kraška banka, pa sta prejeli Martina Ozbič za diplomsko nalogo o vokalnem sistemu pri dvojezičnih zamejcih in Breda Susič za diplomsko nalogo o državniški kulturi in utrjevanju demokracije v Sloveniji.

Na občnem zboru Slovenskega raziskovalnega inštituta pa so 27. aprila v Gorici med drugim podelili nagradi za diplomski deli Tanje Colje o mešanih zakonih in Barbare Čok o psiholoških jezikovnih procesih. Podelili so še sedem štipendij za postdiplomski študij v Ljubljani.

300 LET OD POSVETITVE

Ob 300-letnici posvetitve frančiškanske cerkve ob današnjem Tromostovju v Ljubljani je p. Silvin Kranjec uredil skoraj 600 strani debelo knjigo s prispevki 19 avtorjev Frančiškani v Ljubljani - samostan, cerkev in župnija Marijinega oznanjenja.

NOVA JELINČIČEVA KNJIGA

Pri koprski založbi Lipa je pod naslovom Ljubezen v času samote izšla nova knjiga tržaškega pisatelja Dušana Jelinčiča. V Tržaški knjigarni sta jo 18. aprila predstavila Matejka Grgič in predstavnik založbe Iztok Markočič.

ESEJI P. EDIJA KOVAČA

Pri Mladinski knjigi je pod naslovom Oddaljena bližina izšla zbirka desetih filozofskih esejev prof. dr. Edija Kovača, OFM, ki predava na teoloških fakultetah v Ljubljani in Toulousu.

POSL. EBNER V TRSTU

V okviru rednih stikov, ki jih ima Slovenska skupnost z vodilnimi predstavniki narodnih strank Južnih Tirolcev in Valdostancev, je bil 19. aprila gost v Trstu bivši poslanec Südtiroler Volkspartei v rimskem parlamentu in sedanji evropski poslanec ter sopredsednik parlamentarnega odbora Slovenija-Evropski parlament dr. Michl Ebner.

Mogočna manifestacija Slovencev v Trstu v podporo zaščitnega zakona, katere se je udeležilo okrog 5000 ljudi. Transparent Slovenske skupnosti (levo) in pogled na množico (desno).

MEDIJI MANJŠIN

V Bocnu je bilo v začetku maja 2. srečanje evropskih manjšinskih dnevnikov. Na njem so položili temelje za ustanovitev njihovega združenja, dobili so informacije o elektronski tiskovni agenciji manjšin Eurolang, ki je začela delati februarja pod vodstvom Johna Walsha v Bruslju in se lahko bere na internetu (<http://www.eurolang.net>), in dobili podrobne informacije o položaju manjšinskih sredstev množičnega obveščanja na Južnem Tirolskem in v Italiji. Predstavili so tudi knjigo v angleščini z gradivom s prvega srečanja manjšinskih dnevnikov v Trstu aprila 1998, ki so jo uredili Bojan Brezigar, Emidij Sussi in Vida Valenčič.

DNEVNIK ANE FRANK

Slovensko stalno gledališče v Trstu je končalo uspešno sezono z uprizoritvijo Dnevnika Ane Frank v priredbi Wendy Kesselman in režiji Zvoneta Šedlbauerja. Premiera je bila 5. maja. Vrsto predstav so posvetili slovenskim šolam na obeh straneh meje.

Protagonistki Barbari Cerar so po premieri izročili priznanje Združenja dramskih umetnikov Slovenije za lanske odrske dosežke.

RAZPRAVE IN GRADIVO

Inštitut za narodnostna vprašanja v Ljubljani je 19. aprila predstavil obširno 35. številko svoje revije Razprave in gradivo, ki prinaša tudi vrsto razprav zamejskih avtorjev oz. prispevkov o položaju manjšin na vseh slovenskih mejah in v sami Sloveniji (Romi).

25 LET DEŽELNE SSK

Dne 24. maja je minilo 25 let, kar je stranka Slovenska skupnost s I. deželnim kongresom v Devinu dobila sedanjost deželno razsežnost, statut in vodstvo.

Že pred tem, 1. marca 1975, je prišlo do politične reorganizacije in ustanovitve Slovenske skupnosti tudi na Goriškem.

FORTUNAT BERGANT V KOLOSEJU

Na veliki petek je sv. oče Janez Pavel II. vodil križev pot v rimskem Koloseju. Tokrat je sam napisal razmišljanja za posamezne postaje. Izdali so jih v knjižici, ki jo krasi križev pot Fortunata Berganta iz leta 1760. Slike, ki so se lepo videle tudi med svetovnim neposrednim televizijskim prenosom, hranijo v Stični.

SREČANJA Z MAJCNOM

Pisatelj Zorko Simčič je v zbirki Pričevanja pri Novi reviji pod naslovom Srečanja z Majcnom izdal in komentiral korespondenco, ki jo je iz Buenos Airesa v letih 1961-1970 vodil s pisateljem Stankom Majcnom, ki je osamljeno živel v Mariboru. Leta 1963 je Simčič kot Simon Preprost pri Slovenski kulturni akciji v Buenos Airesu s psevdonimom Fran Zore izdal zbirko pretresljivih Majcnovih poezij Dežela.

PASTIRČKOV DAN

V Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici je bil 20. maja Pastirčkov in gledališki dan. Na sporedu sta bila tudi likovni in literarni natečaj, predstavili pa so novo knjigo pravljic Anamarie Volk Zlobec Katarince, ki jo je oblikovala Magda Tavčar.

Rojanski cerkveni pevski zbor je praznoval svojo petdesetletnico z dvema koncertoma, v nedeljo, 28. maja, v cerkvi (na sliki), v nedeljo, 4. junija pa v Marijinem domu.

TRIJE NOVI SLOVENSKI
ŠKOFJE

V Ljubljani in Vatikanu so 13. maja objavili vest, da je papež imenoval tri nove slovenske škofo, ki bodo prevzeli službo pomožnih škofov - prelat Andrej Glavan v Ljubljani, dr. Anton Stres v Mariboru in dr. Jurij Bizjak v Kopru.

Andrej Glavan, ki se je rodil 14. oktobra 1943 v Soteski pri Dolenjskih Toplicah, je inženir kemije, posvečen pa je bil leta 1972. Ves čas je deloval na Gorenjskem, kjer je bil nazadnje arhidiakon in župnik v Stari Loki.

Lazarist dr. Anton Stres se je rodil 15. decembra 1942 v Donački Gori (Rogatec), posvečen pa je bil leta 1968. Študiral je v Ljubljani in Parizu. Znan je kot filozof, strokovnjak za socialni nauk, publicist, predavatelj in urednik. Od lani je dekan Teološke fakultete v Ljubljani, kjer je začel svojo pot leta 1972 kot asistent. Bil je že vizitator slovenskih lazaristov, od leta 1985 vodi komisijo Pravičnost in mir.

Dr. Jurij Bizjak se je rodil 22. februarja 1947 na Colu. Posvečen je bil leta 1971. Študiral je v Vipavi, Ljubljani, Rimu in Jeruzalemu. Od leta 1983 predava svetopisemske vede na Teološki fakulteti v Ljubljani. Sodeloval je pri novem prevodu sv. pisma, 14 let je bil spiritual v Malem semenišču v Vipavi, zadnja tri leta pa v bogoslovnem semenišču v Ljubljani.

Medtem so 24. maja na Rakovniku posvetili novega nadškofa-pomočnika v Beogradu, dosedanjega slovenskega salezijanskega inšpektorja mag. Stanislava Hočeverja.

MUZEJ RIBIŠTVA

V Trstu se je osnovalo društvo, ki si je zastavilo cilj, da v Sv. Križu odpre Muzej ribištva tržaškega Primorja (med Trstom in Timavo). Pobudnik je kap. Bruno Volpi Lisjak, ki je pri Mladiki že izdal uspešno slovensko in pa italijansko knjigo o tem, od leta 1998 pa je postavil več odmevnih razstav.

Predsednik društva je inž. Franko Cossutta, podpredsednica pa prof. Vera Tuta Ban.

ZAPISNIKI POLITBIROJA

V Arhivu Republike Slovenije v Ljubljani so 18. maja predstavili 15. knjigo zbirke Viri, ki na 388 straneh prinaša zapisnike politbiroja Centralnega komiteja Komunistične partije Slovenije (od 1952 Izvršnega komiteja Zveze komunistov Slovenije) za čas od 2. junija 1945 do 2. marca 1954 (zadnja seja pred III. kongresom ZKS). Uvodno študijo o organizaciji in načinu delovanja Centralnega komiteja ter o njegovi sestavi v obravnavanem obdobju, 2354 opomb, prikaz virov in literature ter imensko kazalo je pripravila Darinka Drnovšek, ki je zaposlena kot arhivistka v oddelku Arhiva RS, ki hrani gradivo nekdanjega Arhiva CK ZKS.

28. DOSP

V Trstu se je 12. maja kakih 400 dijakov z obeh strani meje udeležilo 28. Dijaškega obmejnega srečanja Primorske. Pobuda se je rodila leta 1973 v Tolminu. Dan pred prireditvijo so na liceju F. Prešeren predstavili tem srečanjem posvečeno knjigo prof. Bojana Pavletiča Meja brez meje.

Pri Banih so odkrili spomenik vsem padlim vaščanom v prvi in drugi svetovni vojni. Spomenik stoji pred cerkvijo, oblikoval ga je kamnosek Pavel Hrovatin, govoril pa je Pavel Vidav (na sliki).

JUDJE V TRSTU

V Trstu so 22. maja predstavili monografijo prof. Silve Bon Ebrei a Trieste 1930-1945 (Judje v Trstu 1930-1945). Avtorica je iz te snovi že diplomirala in objavila prvo knjigo leta 1972, vendar je raziskave nato temeljito poglobila in razširila.

Ob začetku obravnavanega obdobja je bilo v Trstu 6000 Judov, po koncu vojne 800, čemur je sledilo dodatno izseljevanje v Izrael, tako da jih je danes le 600.

V Peterlinovi dvorani so predstavili dve novi knjigi založbe Mladika. Prof. Živa Gruden (levo) je govorila o knjigi Adriane Cibic o ljudski noši na Tržaškem; prof. Jože Hočevar in dr. Drago Štoka pa sta predstavila knjigo Rafka Dolharja Tržaški pol-dnevnik (desno).

Pri Ferlugih so v torek, 30. maja, ob koncu šmarnic blagoslovili nov župnijski dom (levo); v cerkvi je bil ob tej priložnosti koncert zborov Višava, Vesela pomlad in Sv. Florjan od Banov (desno).

ŠTUDIJE O IZSELJENCIH

Na Dnevih Inštituta za slovensko izseljenstvo pri Znanstvenoraziskovalnem centru SAZU je dr. Nada Šabec z oddelka za anglistiko in amerikanistiko na univerzi v Mariboru predstavila svojo študijo Half pa pu, ki obravnava usodo slovenščine v izseljenškem okolju v ZDA. Avtorica je anketirala 185 ljudi, zdaj pa s podobnim pristopom preučuje slovenščino v Kanadi, čemur bi rada naposled dodala še Avstralijo.

Že 10. aprila pa je omenjeni Inštitut predstavil študijo Brede Čebul Sajko Razpotja izseljenstva, ki govori o Slovencih v Avstraliji.

UMRLA S. CELINA KONTELJ

V Novem mestu je 3. maja umrla notredamska sestra Celina Kontelj, ki je v letih 1965-94 delala v Sv. Križu pri Trstu. Pomagala je pri pastoralnem delu, zlasti pa otroke poučevala glasbo in petje ter vodila otroške zборе.

Rodila se je kot Jadranka 5. decembra 1906 v Kopru. Med redovnice je stopila leta 1923 (večne zaobljube leta 1937). Poučevala je glasbo in francoščino v dekliški šoli notredamk v Ilirski Bistrici, dokler je niso povojne oblasti zatrle. Do prihoda v zamejstvo je nato delala med ostarelimi na Hrvaškem.

SAŠA PAVČEK IN VLADO KRESLIN V ZDA

Igralka Saša Pavček in glasbenik Vlado Kreslin sta v začetku aprila opravila tridnevno turnejo med Slovenci v Lemontu, Clevelandu in Pittsburghu.

Na obisku med ameriškimi rojaki je kasneje bila tudi državna sekretarka Mihaela Logar.

SKA

Slovenska kulturna akcija v Buenos Airesu je imela 15. aprila redni občni zbor. Za predsednika je bil potrjen arh. Marjan Eiletz. V odboru so še podpredsednika dr. Katica Cukjati in dr. Jure Rode, tajnica Milena Ahčin in upravnik Lojze Rezelj. Nadzornika sta arh. Jure Vombergar in Milan Volovšek.

Teden dni prej se je SKA spomnila nekdanjega predsednika in vodilnega kulturnega delavca med Slovenci v Argentini, pesnika, prevajalca in urednika dr. Tineta Debeljaka ob 10-letnici smrti. O njem je govoril sin Tine Debeljak ml., pripravili pa so tudi recitacije in razstavo, gornjo dvorano v Slovenski hiši pa poimenovali po njem.

LITERATURA BREZ MEJA

V Musilovi hiši v Celovcu so 23. maja predstavili literarno antologijo v nemščini, slovenščini, italijanščini in furlanščini Literatura brez meja - ohne Grenzen - senza confini. Uredila sta jo Jozej Strutz in Peter Rustja, izdala pa Mohorjeva v Celovcu. Zastopani so starejši in sodobni ustvarjalci iz Koroške, Slovenije in Furlanije-Juljske krajine.

Umrli prelat Nace Čretnik

V Parizu je 10. aprila umrl dolgoletni zaslužni duhovnik, zlatomašnik prelat Nace Čretnik. Slabo leto je sicer živel kot upokojenec v Mariboru, vendar je umrl v kraju, kjer je delal ves povojni čas. Pogrebni obred je bil 17. aprila v Parizu, pokop pa je mariborski škof dr. Kramberger vodil 28. aprila v Velenju, kjer se je rodil 14. julija 1917.

Čretnik je končal klasično gimnazijo v Mariboru in tam stopil v semenišče leta 1937. Študij je nadaljeval na Katoliškem inštitutu v Parizu, v Ljubljani, po vojni pa v Briksnu in spet v Parizu. V obdobju nemške zasedbe je bil referent na slovenski politični policiji v Ljubljani, kjer je zelo uspešno razdiral organizacijo KPS in OF, zlasti pa njuno obveščevalno službo.

Po vojni je postal duhovnik. Posvečen je bil 29. junija 1947 v Briksnu in že oktobra nastopil v Parizu. Do leta 1993 je bil župnik slovenske misije, velik pastoralni, socialni in kulturni delavec med Slovenci v Franciji, zlasti v prestolnici.

Leta 1979 je v pariškem predmestju Châtillon uredil Slovenski dom za slovensko misijo, z dvorano in sobami za pošolski pouk, kulturne dejavnosti in mlajše ter starejše popotnike. O verskih in narodnih vprašanjih je tudi pisal v slovenske in francoske liste. Prelat Čretnik je bil tudi zagnan alpinist, saj je bil večkrat na najvišjih vrhovih Zahodnih Alp. V prvih povojnih desetletjih je pomagal v zdovski Slovenski ljudski stranki in Srednjeevropski zvezi krščansko-demokratskih strank ter več let urejal njeno mladinsko glasilo Nouvel Horizon. Sodeloval je tudi pri prvem srečanju zdomske SLS in matične SKD v Stamsu ter skupnem obisku v domovini avgusta 1990, prvič po vojni.

Umrli dr. Jože Jančar

Dr. Jože Jančar okoli leta 1985.

Na svojem domu v Bristolu (Anglija), ki mu je z ženo Marijo dal ime Emona, je 14. marca po daljši bolezní umrl ugledni slovenski psihiater dr. Jože Jančar.

Rodil se je v Žalni 23. maja 1920. Medicino je študiral v Ljubljani, bil interniran v Gonarsu, po vojni pa je kot politični begunec nadaljeval študij v Gradcu, kjer je bil prvi predstavnik slovenskih študentov pri upravi begunskega taborišča in univerze, in na Irskem. Ko se je leta 1948 preselil v Veliko Britanijo, je najprej delal kot bolničar, po koncu študija in doktoratu je postal psihiater in se leta 1956 z družino ustalil v Bristolu, kjer je kot psihiater in nevrolog delal v bolnišnici (od leta 1962 kot primarij), na univerzi, opravljal raziskave (opisal je tudi "Jančarjev sindrom"), objavljaj učbenike (zlasti sta pomembna učbenika o psihiatrični oskrbi manj razvitih otrok), monografije in razprave. Predaval je na 26 britanskih in mednarodnih kongresih in bil izvoljen v vodstva več strokovnih združenj.

A. PREGARC V TURČIJI

Tržaški književnik Aleksij Pregarc je maja zastopal slovenski Pen klub na 2. Festivalu sredozemskega pesništva v Turčiji. Ob domačih ustvarjalcih je poleg Pregarca nastopilo še devet gostov iz tujine.

Koroški etnološki zapisi

Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik iz Celovca (e-mail: institut.urban.jarnik@ethno.at) je izdal prvo številko svojega glasila Koroški etnološki zapisi. Ureja ga znanstveni vodja inštituta, mlada koroška etnologinja mag. Martina Piko (predsednik Narodopisnega društva Urban Jarnik pa je dr. Pavel Apovnik). Prva številka, ki nosi letnico 1999, je v znamenju rajnega ustanovitelja dr. Pavleta Zablatnika. Po njem se od leta 1996 imenuje vsakoletno študijsko srečanje Zablatnikov dan, in gradivo s tega posveta v letu 1998, ki je bil posvečen etnologiji v vzgojnem procesu, tvori glavnino te številke. V njej pa najdemo še recenzije, krajše razprave in poročila.

Inštitut je med drugim skupno s Krščansko kulturno zvezo pri Mohorjevi izdal že sedem zajetnih zvezkov zbirke Tako smo živeli - Življenjepisi koroških Slovencev. Lanska knjiga prinaša devet življenjskih zgodb iz

Roža, Podjune in Zilje, kot jih je na podlagi pogovorov zapisala urednica dr. Marija Makarovič.

PETAN O REVOLUCIJI IN SMRTI

Žarko Petan je pri Mladinski knjigi objavil novo leposlovno delo O revoluciji in smrti. V prvem razdelku je enajst zgodb, v drugem pa kratki roman Hoja za očetom.

SKAVTI

Tržaški del Slovenske zamejske skavtske organizacije je imel jurjevanje 30. aprila pri Mačkoljah. Maševal je škofijski duhovni vodja Anton Bedenčič, obljubilo pa je 19 volčičev in volkuljic ter 18 izvidnikov in vodnic.

Goriški del SZSO pa se je zbral pri Doberdobu. Maševal je goriški duhovni vodja Marjan Markežič. Obljubilo je 8 najmlajših in 11 pripadnikov srednje starostne veje.

Sv. Ciril in Metod spet med ljudmi

V Domu Jakoba Ukmarja v Škednju je g. Dušan Jakomin 14. maja blagoslovil obnovljena in zdaj tja postavljena doprsna kipa svetih bratov Cirila in Metoda. V letih 1912-19 sta krasila otroški vrtec Ciril-Methodove šole pri Sv. Mariji Magdaleni, potem pa sta bila skrita in pozabljena. Slavnostni govor je imela publicistka Lida Debeljak Turk, pozdravil je Alojz Debelis, na sporedu pa je bil tudi kulturni program.

ITALIJANSKI PREVODI

Skupina 85 in tržaška občina sta 15. maja predstavila v dvorani muzeja Revoltella italijanske prevode petih slovenskih sodobnih književnikov (Gustav Januš, Jurij Paljk, Kajetan Kovič, Marko Kravos in Miroslav Košuta). Iz njihovih del je brala Lidija Kozlovič, na večeru pa so spregovorili še podžupan Roberto Damiani, predsednica Skupine 85 Patrizia Vascotto in akademik Ciril Zlobec.

POSVET O BORISU FURLANU

Slovenska matica je 17. maja priredila v Ljubljani posvet o življenju in delu dr. Borisa Furlana (1894-1957), tržaškega odvetnika, univerzitetnega profesorja in politika, ki je moral bežati pred fašisti v Jugoslavijo, med vojno pa v zdomstvo, po vojni pa je bil na Nagodetovem procesu obsojen na smrt in je štiri leta in pol prebil v celiči. Gradivo bo izšlo v posebnem zborniku.

JADRO 9

Slovensko kulturno rekreacijsko društvo Jadro iz Ronk je ob vstopu v leto 2000 izdalo deveto številko svojega glasila Jadro, ki je pod vodstvom urednika inž. Karla Mučiča preraslo v 80 strani debel vsebinsko pisan in slikovno bogat zbornik velikega formata.

RAZSTAVA O ŽIGI HERBERSTEINU

Ob 450. obletnici prve izdaje v latinščini pisanih Moskovskih zapiskov (1549) je Arhiv Republike Slovenije v sodelovanju z rusko Federalno arhivsko službo in Ruskim državnim arhivom starih aktov pripravil razstavo Žiga Herberstein - odkritelj Rusije. Odprli so jo 17. maja v Narodni galeriji v Ljubljani, oktobra pa bo na ogled v Moskvi. Posvečena je uglednemu habsburškemu diplomatu (69 misij!), rojenemu v Vipavi, ki je dobro govoril slovensko in čigar Moskovski zapiski veljajo za enega izmed najpomembnejših virov za rusko zgodovino 16. stoletja. Izšel je tudi obsežen katalog.

ZAPISKI 7

Ameriški slovenski kongres je maja izdal 7. številko svojega glasila Zapiski (P. O. Box 2877, New York, NY 10008), ki prinaša članke v angleščini in slovenščini. Urejata ga Paul Barbarich in Pavle Borštnik.

Prof. Tomaž Pavšič, avtor knjige "Ob stari meji", in skupina članov DSI ob italijansko-jugoslovanskem mejniku na Medvedjem Brdu.

Umrli Janez Matešič

V Kanadi je 29. januarja umrl Janez Matešič, ki je po vojni prebil kar 11 let in osem mesecev v komunističnih zaporih. Rodil se je leta 1924 na Krašnjem Vrhu pri Metliki in bil pri vaški straži ter domobrancih. S soborci so ga Angleži iz Vetrinja vrnili, vendar je še na Koroškem skočil z vlaka. Aprila 1946 se je odločil, da skrivaj obišče domače. Ko se je že vračal proti Koroški, so ga v Ljubljani aretirali in obsodili na 20 let zapore. Kar osem jih je preстал v bunkerju v Mariboru. Dne 9. junija 1957 mu je uspelo pobegniti iz Škofje Loke, potem ko je dolgo simuliral težko depresijo, zaradi katere so ga manj nadzirali. Umaknil se je v Avstrijo, nato v Kanado, kjer si je z družino uredil življenje. Ko se je leta 1968 odpravil na obisk v domovino, so ga spet aretirali. Po šestih mesecih mu je uspelo dokazati, da so obtožbe, zaradi katerih je bil prvič zaprt in za katere je šele takrat zvedel, povsem lažne.

REVIJA O KNJIGI

Pri založbi Rokus v Ljubljani je izšla prva številka Revije o knjigi, ki bo skušala nadaljevati nekdaj revijo Knjiga. Ta je dolgo, do leta 1994 opozarjala na knjižne novosti in delo založb ter piscev, objavljala je tudi tekočo slovensko bibliografijo.

NOVI ODMEV 10

Kulturno prosvetno društvo Slovenski dom v Zagrebu (Masarykova 13/I, 10000 Zagreb, e-mail: slovenski-dom@zg.tel.hr) je marca izdalo deseto, vsebinsko in oblikovno bogato številko svoje revije Novi odmev, ki je stopila v peto leto izhajanja.

MERCATOR MEDIA FORUM 4

Pri univerzitetni založbi v Walesu je izšla četrta številka letnega zbornika o sredstvih množičnega obveščanja pri evropskih manjšinah Mercator Media Forum, ki ga ureja George Jones. Tokrat je glavnina prispevkov posvečena položaju narodnih skupnosti v Španiji in pa Bretonceve.

Vsaka slovenska družina
ima na mizi

mladiko

Milan Komar: Razmišljanja ob razgovorih

Pri tedniku Družina v Ljubljani je izšla zbirka esejev in člankov Milana Komarja **Razmišljanja ob razgovorih**. Vseh esejev je 38 in sta jih izbrala Zorko Simčič in Matija Ogrin, avtorjeva sodelavca in dobra poznavalca njegovega dela.

Milan Komar se je rodil leta 1921 v Sloveniji, odšel po vojni v Argentino, tam doštudiral filozofijo, ukvarjal pa se je tudi s psihologijo, pravom, jezikoslovjem in zgodovino, vendar pa zna največja filozofska vprašanja razlagati na ravni naših vsakdanjih, najbližjih vprašanj in življenjskih problemov. Od leta 1959 je bil titularni profesor za zgodovino moderne filozofije na argentinski katoliški univerzi, ob tem pa je imel še vrsto predavanj za argentinsko javnost, kakor za slovensko skupnost v Argentini. Da je Komar s svojim življenjem postal zgled učitelja filozofije, izpričuje slavnostni zbornik v argentinskem jeziku **Življenje, polno smisla**, 1999, ki so ga v počastitev 50. obletnice Komarjevega poučevanja filozofije v Argentini pripravili najuglednejši nadaljevalci njegovega znanstvenega dela, s katerim se je v argentinski kulturi že uveljavil izraz **Komarjeva šola**. V Argentini je izšel izbor njegovih strokovnih spisov **Red in Skrivnost**, 1996, v Sloveniji pa razširjena izdaja njegove vedno aktualne knjige **Pot iz mrtvila**.

Ker je v knjigi toliko esejev, se je nujno treba omejiti na najvažnejšega, na splošno slovenskega, čeprav so zanimivi in važni tudi članki, ki obravnavajo najrazličnejša vprašanja življenja v Argentini, saj so bili namenjeni tamkajšnjim ljudem in so tudi tam nastali. Ustavimo se torej pri eseju **Javno delo in trpljenje**.

Začenja se z dr. Antonom Korošcem, ki se je rodil leta 1872 v Biserjanah pri Sv. Juriju ob Ščavnici, umrl pa decembra 1940 v Beogradu. Bil je duhovnik in politik, zlasti po smrti dr. Janeza Evangelista Kreka, ko je v pogrebem govoru vzkliknil Slovincem: "Dvignite glave, ker bliža se vaše rešenje." Poklical ga je cesar in ga prosil, naj ostanejo Slovenci v Avstriji, obljubljal mu je razne ugodnosti za Slovence v Avstriji, toda Korošec je kratko odgovoril: "Ihre Majestät, es ist zu spät - Ihre Veličanstvo, prepozno je." In potem je bil v Jugoslaviji nesporni voditelj Slovencev kot poslanec, minister in ministrski predsednik. Ves čas pa je imel težave in žalost, ker Srbi niso znali vladati demokratično in ker mu je v Sloveniji nagajala liberalna stranka.

Komar je zapisal o Korošču: "Ko bi vi vedeli, kakšno trpljenje je moral prenašati dr. Korošec in koliko grenkobe užiti. Podoba javnega delavca, zlasti političnega, tega trpljenja navadno ne registrira. Ljudje o tem bolj malo izvedo, vendar ni poštenega, resnega javnega dela brez obilne mere trpljenja."

O škofu dr. Gregoriju Rožmanu, ki je vodil ljubljansko škofijo od 1930 do odhoda na koncu vojne v Ameriko in potem do smrti 1959 v Clevelandu, je zapisal: "Ko smo pred kratkim obhajali desetletnico smrti škofa Rožmana, je bila javno ponovno omenjena njegova bridka pot v izgnanstvo, njegovo trpljenje med vojsko in revolucijo, a so bile morda premalo poudarjene njegove grenkobe v mirni dobi, njegove skrite bolečine, brez katerih bi težko vladal ljubljansko škofijo, kot jo je vladal." Bil je med Italijani in partizani, eni so mu duhovnike zapirali v ječe in taborišča, drugi so jih preganjali in pobijali, sam pa je bil v Ljubljani, brez moči in tolažbe.

O politiku Mihi Kreku, ki je nadaljeval Koroščevo delo, je zapisal, da je bila od vseh strani podčrtana njegova neomajna zvestoba, njegova premočrtnost, njegova zgledna poštenost. In nadaljuje: "Pa smo se verjetno premalo vprašali, koliko trpljenja je vse to stalo dr. Kreka. Kajti ni lahko biti premočrten, ko na levi in desni premnogi samo taktizirajo, prodajajo in se prodajajo, in obzorje prihodnosti ni jasno, ko se velikokrat ni mogoče opreti prav na nikogar, ko je treba kljub izčrpanosti in dvomom, ki kljujejo srce, držati smer in hoditi neomahljivo naprej."

Spet se vrne k Janezu Evangelistu Kreku, ki je tožil, da je vedel, da njihov kandidat ne bo nikoli zasedel županskega stola v Ljubljani, vendar je moral zaradi ljudi do konca tekati okrog in agitirati zanj. "Potem me pa tišči v prsih, potem pa ponoči skačem s postelje, odpiram okna in hlastam za svežim zrakom. Kaj vedo ljudje o tem?"

"Kaj sta trpela npr. France Grafenauer na Koroškem ali dr. Janko Kralj na Primorskem, ve samo Bog." To ne velja samo za prve like javnega dela, to velja tudi za ostale poštene javne delavce, tudi za najskromnejše.

"Kdor ne trpi do krvi," je dejal Ivan Cankar, "nikoli ne dozori in ostane otrok do smrti." Dobra stvar se ne uveljavi sama po sebi, nekako avtomatično. Pogosto je treba truda, trde borbe. In ta borba ni vedno kronana z uspehom in ravno tako ni vedno spremljana z razumevanjem. Kdor javno dela, vidi globoko in "kjer raste znanje, raste bolečina," pravi Sv. pismo. A sv. Tomaž Akvinski uči, da je pri globokem spoznanju neizogibno globoko trpljenje.

Komarjeva knjiga **Razmišljanja ob razgovorih** je zelo globoka in življenjsko polna knjiga, ki obravnava najrazličnejše težave in stiske sodobnega življenja, ki prinašajo bridkosti in trpljenje povsod, kjer se ljudje trudijo za obstoj in napredek. Čim više si, tem bolj trpiš, tem večjo odgovornost imaš.

za smeh in dobro voljo

Njegova žena je prišla v lokal.
Prt vam takoj vrnem!

– No, gospa Česen, kako vam gre?

– Še kar, še kar. Le zelo tiho je postalo v hiši, odkar mi je umrla zlata ribica.

–O–

“Morala bom odpovedati službo, nisem več tako lepa,” potoži natakari-ka sodelavki.

“Po čem pa to sklepaš?”

“Čedalje pogosteje moški preštevajo drobiž, ki jim ga vrnem.”

– Kako ti je všeč Beethoven?
– Muziko ima dolgočasno, njegovi lasje pa so prima!

–O–

– Na svetu so sami nepošteni ljudje. V denarnici, ki sem jo včeraj našel, so bili štirje bankovci ponarejeni.

– Pokaži mi jih!

– Ne morem. Sem jih že vnovčil.

–O–

– Natakarakar, večerjo bom naročil.
– Izvolite. Bolj težko pa bo, da bi tu večerjali.

– Kako? Zakaj? Saj je ura šele devet zvečer.

– Da, da, a preden bo naš novi kuhar pripravil večerjo, bo že čas za zajtrk.

–O–

Nikakršnih znakov bolezni ne zasledim. Kako pa je z vašim apetitom?

– Včasih ga imam, včasih pa ne.

– In kdaj ga nimate?

– Navadno po kosilu.

listnica uprave

DAROVI V TISKOVNI SKLAD:

Mitja Bitežnik, Opčine - 20.000 lir;
Natalia Vecchiet, Trst - 10.000 lir; Jože Starc, Opčine - 10.000 lir; Lucijan Drole, Gorica - 20.000 lir; Emilij Devetak, Gorica - 10.000 lir; Benjamin Černic, Vrh Sv. Mihaela - 10.000 lir; Nadja Slokar Černic, Vrh Sv. Mihaela - 10.000 lir; Pavel Zlobec, Milje - 20.000 lir; Stanislav Soban, Trst - 20.000 lir; Marija Antonič, Devin - 30.000 lir; Ileana Sirk, Bozen - 60.000 lir; Marija Raunik, Gorica - 10.000 lir; Marilka Čotar, Gorica - 10.000 lir; Patrizia Krevatin, Bazovica - 10.000 lir; Frida Širca, Nabrežina - 5.000 lir; Zora Semo-
lič, Sesljan - 10.000 lir; Venceslav Legiša, Mavhinje - 10.000 lir; Zavod sv. Družine, Gorica - 20.000 lir; Remo Devetak, Sovodnje - 10.000 lir; Ciril Koršič, Gorica - 10.000 lir; Ninko Černic, Doberdob - 10.000 lir; Drago Štoka, Opčine - 10.000 lir; Robert Pipan, Mavhinje - 10.000 lir; Daniela Žerjal, Opčine - 10.000 lir; Katja Klanjšček, Gorica - 10.000 lir; Ema Škabar, Trebče - 10.000 lir; Irene Vrtovec, Gorica - 10.000 lir; Neva Fonzari, Tržič - 50.000 lir; Mirko Brezigar, Vicenza - 30.000 lir; Maria Elsbacher, Pagnacco -

10.000 lir; Kazimir Humar, Gorica - 10.000 lir; Aleksander Cergol, Trst - 60.000 lir; Karlo Čok, Lonjer - 10.000 lir; Anica Štefančič, Križ - 10.000 lir; Leopold Tomazin, Bazovica - 20.000 lir; Ivo Kralj, Slivno - 60.000 lir; Ema Kralj, Trebče - 10.000 lir; Martin Kraner, Gorica - 10.000 lir; Ivica Švab, Milje - 10.000 lir; Peter Fianza, Trnovca - 10.000 lir; Zlatka Legiša, Devin - 40.000 lir; Savo Cunja, Mompiano - 60.000 lir; Alfonz Žužek, Mavhinje - 10.000 lir; Žarko Škerlj, Bazovica - 10.000 lir; Alenka Terčič, Gorica - 10.000 lir; Mimica Žniderčič, Števerjan - 10.000 lir; Silvana Markuža, Nabrežina - 10.000 lir.

DAROVI V SPOMIN:

Prof. Robert Petaros daruje v tiskovni sklad Mladike 100.000 lir v počastitev spomina g. Karla Malalana z Opčin.

V spomin na gospo Sonjo Štubelj daruje H. P. 100.000 lir v sklad Mladike.

AKCIJA ZA KULTURO:

Cerkvenik 60.000 lir; M. Požar 60.000 lir.

Vsem prisrčna hvala!

Literarni natečaj “MLADIKE”

1. Revija Mladika razpisuje XXIX. nagradni literarni natečaj za izvirno še neobjavljeno črtico, novelo ali ciklus pesmi.

2. Rokopise je treba poslati v dveh čitljivo pretipkanih izvodih (format A4) na naslov MLADIKA, ulica Donizetti 3, 34133 TRST, do 15. DECEMBRA 2000. Rokopisi morajo biti opremljeni samo z geslom ali šifro. Točni podatki o avtorju in naslov naj bodo v zaprti kuverti, opremljeni z istim geslom ali šifro. Teksti v prozi naj ne presegajo deset tipkanih strani, ciklus poezije pa naj predstavlja samo izbor najboljših pesmi (največ deset).

3. Ocenjevalno komisijo sestavljajo: pisatelj Alojz Rebula, prevajalki in kritičarki prof. Diomira Fabjan – Bajc in prof. Ester Sferco, prof. Marija Cenda ter odgovorni urednik revije Marij Maver. Mnenje komisije je dokončno.

4. Na razpolago so sledeče nagrade:

za črtico ali novelo:

prva nagrada	500.000 lir
druga nagrada	300.000 lir
tretja nagrada	200.000 lir

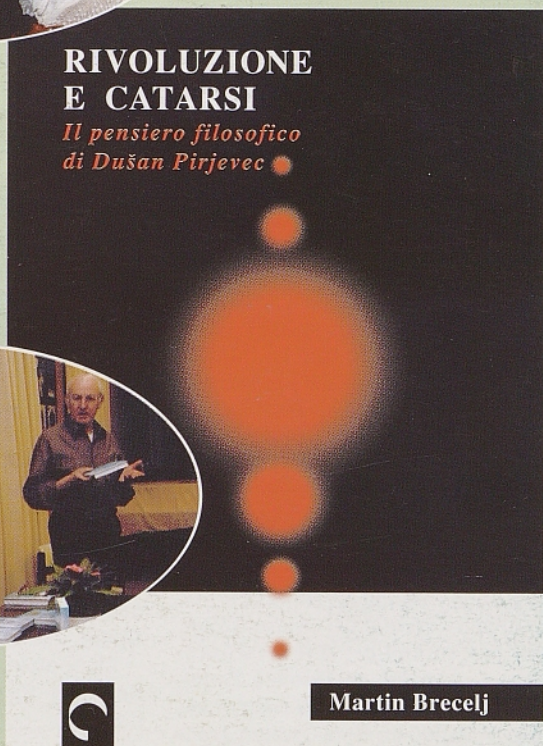
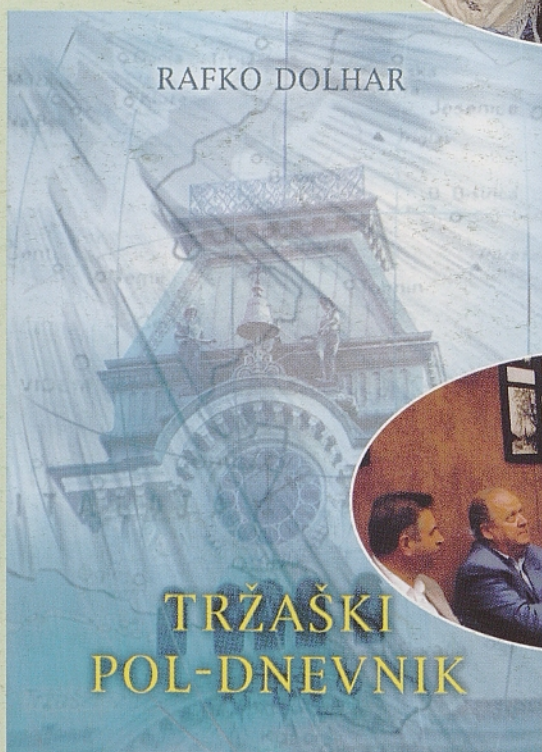
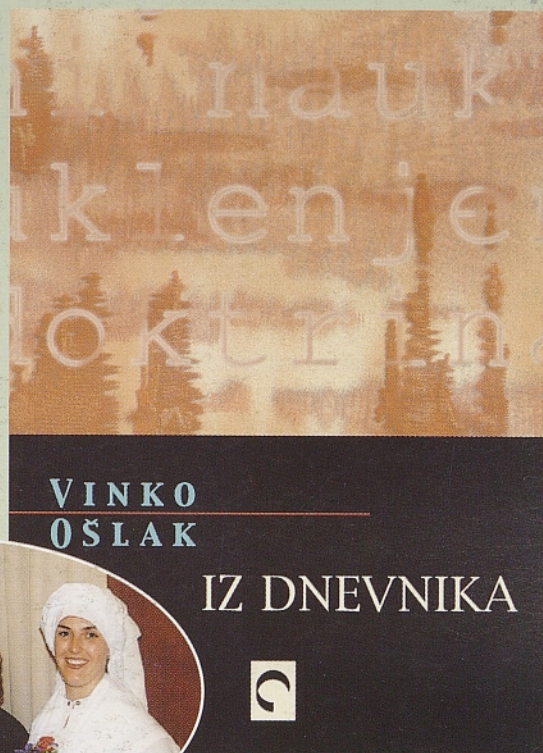
za pesem ali ciklus pesmi:

prva nagrada	200.000 lir
druga nagrada	150.000 lir
tretja nagrada	100.000 lir

5. Izid natečaja, ki je odprt vsem, ne glede na bivališče, bo razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku – Prešernovem dnevu – na javni prireditvi in po časopisju. Vsi teksti ostanejo v lasti Mladike. Nagrajena dela bodo objavljena v letniku 2001. Objavljena bodo lahko tudi nenagrajena dela, za katera bo komisija mnenja, da so primerna za objavo.

Rokopisov ne vračamo!

Knjižne novosti pri založbi MLADIKA

Knjige za prijetno počitniško branje lahko naročite tudi na naši upravi:
MLADIKA, Trst, ulica Donizetti 3, tel. 040 370846, faks 040 633307, E-mail: urednistvo@mladika.com